

SPANNING

PERMANENTE OORLOG IN HET MIDDEN-OOSTEN

Terreurgroep IS, onder leiding van Abu Bakr al-Baghdadi, ontstond op de puinhopen die de Amerikanen in Irak achterlieten. De missie was dus allesbehalve geslaagd, zoals de cover suggereert.

PERMANENTE OORLOG IN HET MIDDEN-OOSTEN

Foto: een still uit een video van een toespraak van Abu Bakr al-Baghdadi

1 mei 2003. Hoe iconisch kan een beeld zijn? George W. Bush, destijds Amerikaans president, op een vliegdekschip met achter hem heel groot de tekst *Mission Accomplished*. Een slogan die volgens het Pentagon was bedoeld voor de crew aan boord, die net een andere missie had afgesloten. Niemand die het geloofde. Het spandoek moest overduidelijk uitstralen dat de Amerikanen waren geslaagd in hun missie in Irak.

Niets bleek minder waar. Bijna twintig jaar voeren de VS en hun bondgenoten al onafgebroken oorlog in het Midden-Oosten. Eerst in Afghanistan, waar nu wordt gesproken over het sluiten van vrede met de Taliban, die ze sinds 2001 bestreden hebben. Later in Irak, waar na het omverwerpen van het regime van Saddam Hoessein Islamitische Staat opkwam. Van een democratisch Irak, zoals de Amerikanen beloofden, is niets terechtgekomen.

In Syrië, waar een coalitie van westerse landen sinds 2011 verschillende groepen steunt, hebben de VS ook 'voeten aan de grond', al worden dat er steeds minder. Maar met het

gevaar van oplaaiend IS-terrorisme, en Iran en Rusland die klaar zouden staan om hun invloed in de regio te vergroten, is een vertrek ook daar onwaarschijnlijk. Waarom zouden de VS hun hegemoniale belangen opgeven?

Al deze oorlogen zijn mooi voor het Amerikaanse militair-industrieel complex, dat met private beveiligers voor de oliebedrijven en wapendeals met landen als Saoedi-Arabië een flink aandeel heeft in het geweld.

Deze bedrijven profiteren maximaal van het idee dat het Westen wel móet ingrijpen, omdat het alternatief nog gruwelijker is. En van het ontbreken van een exit-strategie wanneer

westerse soldaten eenmaal in een conflict betrokken zijn. En dan zijn er nog de oliebelangen, die de loop van zoveel conflicten bepalen maar zo vaak onbenoemd blijven.

Is er hoop op vrede in het Midden-Oosten? Alle landen die in deze editie van Spanning worden besproken, kennen een eigen geschiedenis en hebben zo hun eigen factoren die vrede in de weg staan. Maar overal is de gemene deler de rol van (westerse) belangen.

Bush noemde oorlog 'moeilijk, maar niet eindeloos'. Dat is een misvatting. In het Midden-Oosten is oorlog permanent geworden. ■

IN DIT NUMMER

4 MENSEN ZIJN MOE VAN PERMANENTE OORLOG

Sinan Can hoopt dat zijn documentaires over het Midden-Oosten bijdragen aan bewustwording en verandering
Tijmen Lucie

6 WESTERSE BELANGEN GAAN ALTIJD VOOR

De westerse verantwoordelijkheid voor de conflicten in het Midden-Oosten komt volgens Ludo de Brabander als een boemerang terug in de vorm van terreur en vluchtelingen
Tijmen Lucie

10 HOE BESPEEL JE DE PUBLIEKE OPINIE?

Met het frame van 'een aanval op een van ons, is een aanval op ons allen' werd de Amerikaanse inval in Afghanistan bijna unaniem gerechtvaardigd door westerse politici en media
Ruud Kuin

12 CHOMSKY ZET JE AAN TOT KRITISCH NADENKEN

Noam Chomsky ontmaskert de mythe van Amerikaanse massamedia als 'objectieve' uitdrukking van de publieke opinie
Lode Vanoost

14 'BUSINESS AS USUAL' IN DE AMERIKAANS-SAUDISCHE BETREKKINGEN

Zes redenen waarom de speciale relatie tussen de VS en Saudi-Arabië tot op de dag van vandaag standhoudt
Paul Aarts

16 WESTEN MEDEPLICHTIG AAN IMMENSE LEED IN JEMEN

Jemen is veranderd in een humanitair rampgebied door toedoen van Saudi-Arabië en haar Arabische en westerse bondgenoten
Jip van Dort

18 DE ECONOMIE VAN DE PERMANENTE OORLOG

Olie en militaire industrie zijn economische belangen die cruciaal zijn voor kapitalistische landen
Eduard van Scheltinga en Remco Bouma

24 'DEMOCRATIE KAN NIET WORDEN AFGEDWONGEN MET MILITAIRE MIDDELEN'

Nikolaos van Dam en Habib Nassar over de perspectieven op duurzame vrede in Syrië
Bart Linssen

26 BOMMEN VAN NULLEN EN ENEN

Twee voorbeelden uit Iran leren dat oorlog, protest en onderdrukking steeds meer digitaal gaan
Bart Linssen

29 'WE MOETEN BESTUDEREN WAT WE BESTRIJDEN'

Het archief van Karel Koster (1951-2015), medewerker van het wetenschappelijk bureau van de SP, is nu geheel toegankelijk
SP-fractie Buitenlandse Zaken

30 NAVO MOET ONDERGESCHIKT WORDEN AAN VN

Pleidooi voor een nieuw bondgenootschap dat wereldwijd democratische waarden boven economische belangen stelt
Guido van Leemput

32 STERKE VREDESBEWEGING HARD NODIG

Nu het INF-verdrag is opgezegd moet de strijd tegen kernwapens weer met kracht worden opgenomen
Guido van Leemput

34 PERMANENTE OORLOG SCHREEUWT OM EEN EINDE

Na ruim zeventien jaar oorlog snakken mensen in het Midden-Oosten naar vrede
Sadet Karabulut en Jip van Dort

COLOFON

Spanning wordt uitgegeven door het Wetenschappelijk Bureau van de SP.

Een abonnement kost 25 euro per jaar voor niet-leden. De betaling gaat per incasso.

Abonnementenadministratie

Snouckaertlaan 70
3811 MB Amersfoort
T (088) 243 55 40
E administratie@sp.nl
Redactieadres
Snouckaertlaan 70
3811 MB Amersfoort
T (088) 243 55 35
E spanning@sp.nl

Redactie

Remco Bouma
Ruud Kuin
Bart Linssen
Tijmen Lucie
Eduard van Scheltinga
Tekstredactie
Daniël de Jongh
Redactieraad
Ron Meyer, Lieke Smits

Basisontwerp

Thonik en BENG.biz
Vormgeving
Robert de Klerk
Nenad Mecava
Gonnie Sluijs
Illustratie cover
Stephen Jaffe / ANP

Tenzij anders vermeld, is op de inhoud van deze publicatie de Creative Commons Naamsvermelding-Niet Commercieel-GeenAfgeleideWerken 3.0 Nederland licentie van toepassing. creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/nl

DE SP ZET ZICH IN VOOR MENSELIJKE WAARDIGHEID, GELIJKWAARDIGHEID EN SOLIDARITEIT

MENSEN ZIJN MOE VAN PERMANENTE OORLOG

Tekst: Tijmen Lucie Foto: BNNVARA / Bruce Amende^{cc}

Documentairemaker en schrijver Sinan Can reist regelmatig naar conflictgebieden in het Midden-Oosten om de menselijke verhalen over oorlog voor het voetlicht te brengen. Wat beweegt hem en wat wil hij met zijn journalistieke werk bereiken? 'Als mijn documentaires voor 0,0001 procent bijdragen aan bewustwording en verandering, ben ik al blij.'

› **Je hebt nu inmiddels vier documentaires over het Midden-Oosten gemaakt. Waarom ben je zo gefascineerd door deze regio?**

'Dat heeft te maken met mijn ouders en met mijn achtergrond. Ik ben een Nederlander met Turks-Koerdische roots. Mijn ouders komen uit Oost-Turkije. Zij zijn allebei linkse activisten en dat uitte zich bijvoorbeeld in hun bekommernis om de positie en het lot van de Palestijnen. Thuis hadden we drie stelregels. Niet tanken bij Shell, want die steunden de Apartheid in Zuid-Afrika. Geen groente en fruit uit Israël, want dat kwam uit bezet gebied. En niet naar McDonalds, want die maakten de regenwouden kapot. Alles wat er in Turkije speelde, hielden mijn ouders bij. En Turkije is natuurlijk een schakelland tussen Europa en het Midden-Oosten. Zodoende is die interesse gekomen.'

› **Je komt zoals gezegd uit een links nest. Welke waarden die je van huis uit hebt meegekregen komen terug in je documentaires?**

'Wat ik van mijn ouders geleerd heb is dat links een moreel geweten heeft. Links doet alles vanuit menselijkheid. Daarom zeggen linkse Turken ook dat het hart aan de linkerkant zit. Links staat voor mij voor integer en gewetensvol. Bij alles wat ik doe, kijk ik altijd of ik er iemand onrecht mee aandoe. Ik zal daarom nooit bewust zaken verdraaien of achterwege laten. Ik probeer altijd zo integer mogelijk te werken.'

› **Welk verhaal of welk beeld heeft de meeste indruk op je gemaakt tijdens je reizen door het Midden-Oosten?**

'Wat me nu direct te binnen schiet is een dorp in de buurt van Kobani in Noord-Syrië, dat door IS volledig was uitgeroeid. Ze hadden alle kinderen onthoofd. Dan heb je het over een meisje van acht en een jongen van vijf die in tweeën zijn gereten. Ik dacht altijd dat alles een grens heeft. Ook het slechte en gewetenloze. Maar dat hele idee viel voor mij weg. Ik probeerde het te verklaren, maar dat lukte niet. Onthoofden betekent immers dat je oogcontact hebt, dat je iemand vasthoudt, dat diegene huult of smeekt, dat je iemands keel doorsnijdt. Ik snapte het gewoon niet meer. Er ontstond kortsluiting in mijn hoofd. Op zo'n moment denk je wel: komt het ooit nog goed met ons?'

› **Hoe krijg je mensen te spreken? Hoe win je hun vertrouwen?**

'Vertrouwen kost tijd. Wat ik vaak doe is wat langer optrekken met mensen. We zaten bijvoorbeeld in een compound in Samara in Irak met een groep jonge mannen die tegen IS hebben gevochten. Ik heb daar drie dagen met die jongens gezeten. Samen eten, samen drinken, hun vaak trieste verhalen aanhoren. Dan zie je wat ze doen op een dag, waar ze slapen, naar wat voor filmpjes op YouTube ze kijken. Door zo dicht tegen mensen en gemeenschappen aan te zitten, zorg je ervoor dat het wantrouwen minder wordt. Dat komt ook deels door mijn achtergrond en hoe ik er uitzie. Het is voor hen al snel vertrouwd. Ze denken dan: deze jongen is eigenlijk een van ons. Dat zorgt ervoor dat ik vaak ergens op een goede manier wordt binnengelaten.'

› **Hoe (over)leven mensen in oorlogsgebieden?**

'In Ain Terma, een buitenwijk van Damascus die grotendeels in puin lag, woonde een gezin. De vader vertelde mij dat ze er nooit waren weggegaan. Zij hadden besloten om te blijven en als ze dood zouden gaan, dan met zijn allen. Eerst dacht ik dat hij gek was. Je

wilt toch dat je gezin overleeft? Ik had er niet meteen begrip voor. Maar toen ik er later over nadacht hoe duizenden mensen zijn omgekomen in de Middellandse Zee, hoe mensen bij de grens met Oost-Europa zijn neergeslagen voor de ogen van hun kinderen, of in een naaiatelier terecht kwamen in Turkije waar ze 14 of 15 uur per dag moeten werken, begreep ik hem wel. Je wilt je gezin bij elkaar houden. Ik kon me geen voorstelling maken van hoe de afgelopen jaren voor hen waren geweest. In een wijk waar alles in puin ligt, waar zo is gevochten. Dat ze dag in dag uit in angst hebben geleefd. Maar toen ik er was, waren zij hun huis en hun wijk alweer aan het opbouwen. Dat laat ook zien hoe veerkrachtig deze mensen zijn. Daar hebben we in Nederland soms geen idee van.'

› **Wat wil je met je journalistieke werk bereiken?**

'Wat ik heel belangrijk vind is dat we mensen bewust maken. Dat wil ik ook graag met mijn documentaires. Mensen laten zien wat er elders gebeurt, hoe dingen in elkaar steken en wat erachter zit. Door mensen bewust te maken kun je ze ook organiseren of kunnen ze zichzelf organiseren. Je kunt bijvoorbeeld met een groep mensen afdwingen dat een pensioenfonds niet meer in wapens, kinderarbeid en milieubelastende bedrijven investeert. Als mijn documentaires voor 0,0001 procent bijdragen aan bewustwording en verandering, ben ik al blij.'

› **Is waarheidsvinding mogelijk in een regio die zo geteisterd wordt door oorlog, onderdrukking en terreur en waar je zoveel strijdende partijen en conflicterende belangen hebt?**

'Ik probeer altijd zo waarheidsgetrouw mogelijk te werk te gaan. Maar ook ik ben er slechts een korte tijd. Ik interview daar mensen, zij vertellen mij hun perspectief, hun waarheid. Zoals een Afgaanse man tegen mij zei: "Alles is perspectief. Voor de Engelsen is koningin Victoria degene die het Britse Rijk groot heeft

Sinan Can in het spoor van IS.

Sinan Can studeerde journalistiek in Tilburg. Hij werkte zes jaar voor het onderzoeksprogramma Zembra, voordat hij in 2011 documentaires ging maken voor BNNVARA. Hij maakte verschillende (prijswinnende) series als *Onze missie in Afghanistan*, *Bloedbroeders*, *De Arabische Storm* en *In het spoor van IS*. In januari verscheen zijn nieuwste documentaireserie *Vorbij de grenzen van Saudi-Arabië*.

gemaakt, maar wij zien haar in het Oosten als de grootste drugshandelaar van de negentiende eeuw, want opium was de belangrijkste handelswaar van de Engelsen.” Hij heeft gelijk, maar de Engelsen ook.’

› **Hoe wordt er in de Arabische wereld tegen het Westen aangekeken?**

‘Het beeld over het Westen was nooit heel positief, maar ik merk wel dat de mensen steeds negatiever worden. Ik heb bijvoorbeeld een grote groep Afghanen gesproken die heel blij waren toen in 2001 de Amerikanen Afghanistan binnenvielen. Die ook hoopvol waren en dachten dat er verandering kwam. Zij zijn nu allemaal gedesillusioneerd, gefrustreerd, verdrietig en depressief. De westerse militaire interventie heeft in hun ogen niks goeds gebracht. Zo denken ze er in Libië, Syrië en Irak ook over. Ik vind overigens dat de mensen in het Midden-Oosten ook een eigen verantwoordelijkheid hebben. Je kunt het Westen niet de schuld geven van alle verschrikkingen die hebben plaatsgevonden, zoals het afslachten van het dorp bij Kobani. Dat doet IS zelf. Maar aan de andere kant spelen wij als Westen wel degelijk een kwalijke rol, want wij produceren en leveren de wapens die terreurgroepen als IS gebruiken.’

› **Hoe verhoudt zich het beeld dat wij via de media van het Midden-Oosten krijgen voorgeschoteld met de indrukken die jij tijdens je reizen hebt opgedaan?**

‘Wat ik merk is dat we als het om het Midden-Oosten gaat, iets minder geneigd zijn om hoopvolle verhalen te brengen. Het is ook wel logisch dat je vooral over conflicten bericht, want dat is de actualiteit in een groot deel van deze regio. Ik doe dat zelf ook. Maar misschien moeten we wat vaker de zachte, vredelievende kant van het Midden-Oosten laten zien. Mijn Belgische collega Rudi Vranckx heeft bijvoorbeeld een verhaal gemaakt over twee muzikanten in Mosul in Irak, van wie de muziekschool in puin lag en alle instrumenten waren vernield. Heel veel Belgen hebben toen hun muziekinstrumenten naar de redactie van de VRT gebracht, met het verzoek aan Rudi om ze bij de muzikanten in Mosul te brengen om te zorgen dat muziek nooit stopt. Ik vond dat zo’n ontroerend verhaal.’

› **Een van de gevolgen van oorlog is dat mensen vluchten. Wat vind jij dat Europa moet doen om vluchtelingen uit het Midden-Oosten te helpen?**

‘We moeten veel meer oplossingsgericht denken dan nu het geval is. Neem bijvoorbeeld Tunesië, het land dat de meeste Syriëgangers heeft

geleverd. Wat zouden we kunnen doen om een positieve bijdrage te leveren aan de economie van dat land? Zouden we niet de Tunesische textielindustrie, die heel sterk was, nieuw leven in kunnen blazen? Zouden we niet de vijgen en tomaten uit Tunesië moeten halen? Als we daar voor meer welvaart zorgen, hebben die jonge mannen minder behoefte om in gammele bootjes naar Europa te gaan, of te vechten in Syrië. Daarnaast zouden we wel coulanter met oorlogsvluchtelingen om mogen gaan. Deze mensen voelen zich nu door de negatieve beeldvorming rondom vluchtelingen niet thuis, terwijl ze de meest verschrikkelijke dingen hebben meegemaakt. Als je je ergens niet welkom voelt, kun je heel snel afglijden. Daar zouden we ons veel meer bewust van moeten zijn. En links zou veel meer het debat over vluchtelingen moeten durven aangaan. Kom met een duidelijk, maar realistisch verhaal. Laat je niet door rechts-populisten in de hoek drukken. Geen linkse partij zegt: gooi de poorten maar open. En de hele wereld komt niet naar Europa.’

› **Hoe zie jij de toekomst voor het Midden-Oosten? Heb je hoop op vrede?**

‘Als je kijkt naar het verleden, dan heb ik weinig hoop. Er wordt al duizenden jaren in deze regio gevochten. Toch vind ik dat we moeten blijven strijden voor vrede. Daar is veel voor nodig. Er zijn immers zo ontzettend veel wapens in omloop. Het zou mooi zijn als de vredesorganisaties groter worden en we weer honderdduizenden mensen op de been kunnen krijgen, zoals in de jaren tachtig met de demonstraties tegen kernwapens. Ook in het Midden-Oosten snakken ze naar vrede. Mensen daar zijn moe van al die jaren permanente oorlog.’ ■

WESTERSE BELANGEN GAAN ALTIJD VOOR

Tekst: Tijmen Lucie

Als je de berichtgeving over het Midden-Oosten volgt, dan weet je dat oorlogen en geweld er aan de orde van de dag zijn. Vaak krijg je de indruk dat het gaat om op zichzelf staande conflicten, waar het Westen part noch deel aan heeft. Maar niets is minder waar. Volgens de Belgische activist en publicist Ludo de Brabander, die diverse boeken en artikelen over het Midden-Oosten schreef, is de westerse verantwoordelijkheid voor de talloze conflicten in de regio historisch groot. 'En dit komt nu als een boemerang bij ons terug, in de vorm van terreur en vluchtelingen.'

› **In hoeverre bepaalt de koloniale opdeling van het Midden-Oosten tussen Frankrijk en Groot-Brittannië tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914-1918), de huidige situatie in de regio?**

'Bijna alle conflicten die in de twintigste en het begin van de eenentwintigste eeuw in het Midden-Oosten hebben plaatsgevonden, hebben hun wortels in het kolonialisme. De Koerdische kwestie is daar een voorbeeld van. Aanvankelijk werd de Koerden in het Verdrag van Sèvres van 1920 een eigen staat beloofd, maar deze belofte werd met het Verdrag van Lausanne van 1923 met één pennestreek weer ongedaan gemaakt. Ontwikkelingen in Turkije speelden daarbij een rol, waar Atatürk de onafhankelijkheidsoorlog won, maar ook Britse koloniale belangen (olie) in het huidige Irak waren van invloed. Grenzen werden volstrekt willekeurig getrokken, waardoor Koerdische steden en families ruw van elkaar gescheiden werden. Met als gevolg dat de Koerden in vier verschillende landen kwamen te wonen – Turkije, Irak, Iran en Syrië – en nooit meer een eigen staat zouden krijgen. Ook de Libanese burgeroorlog van 1975 tot 1989 vindt zijn oorsprong in het kolonialisme. Libanon was een creatie van de Fransen, om een christelijke enclave te hebben in het overwegend door moslims bevolkte Groter-Syrië. De maronitische christenen kregen het hier voor het zeggen. Maar toen de moslimbevolking in Libanon de

volgende decennia harder groeide dan de christelijke bevolking ontstonden problemen, omdat de machtsverhoudingen in parlement en regering totaal niet overeenstemden met de demografische realiteit. Het gevolg was een jarenlange burgeroorlog, waarin ook het regime van Hafiz al-Assad (de vader van Bashar) zich niet onbetuigd liet. Veel Syrisch-nationalisten hebben Libanon immers altijd als onderdeel van Syrië beschouwd. Datzelfde geldt voor Iraakse nationalisten die Koeweit nooit als zelfstandige staat hebben geaccepteerd. Daarbij speelt dat Koeweit een enorme kuststrook heeft voor zo'n klein land, terwijl de grote buur Irak maar een heel kleine toegang tot de zee heeft. Dat Saddam Hoessein Koeweit binnenvalt in 1990, kun je ook vanuit deze optiek bezien. Ook Israël is heel duidelijk een product van het kolonialisme. Aan de zionisten werd een eigen joodse staat beloofd, terwijl de Palestijnen al op dit grondgebied woonden. Voor de regio betekende de creatie van de staat Israël voortdurende spanningen en conflicten. En voor de Palestijnen bezetting, uitsluiting en onderdrukking. Tot op de dag van vandaag.'

› **Je spreekt over twee momenten van verraad aan de Arabische zaak. Welke bedoel je?**

'Het eerste grote verraad heeft in 1916 plaatsgevonden, toen de Britten en de Fransen het Midden-Oosten onder elkaar verdeelden, onder

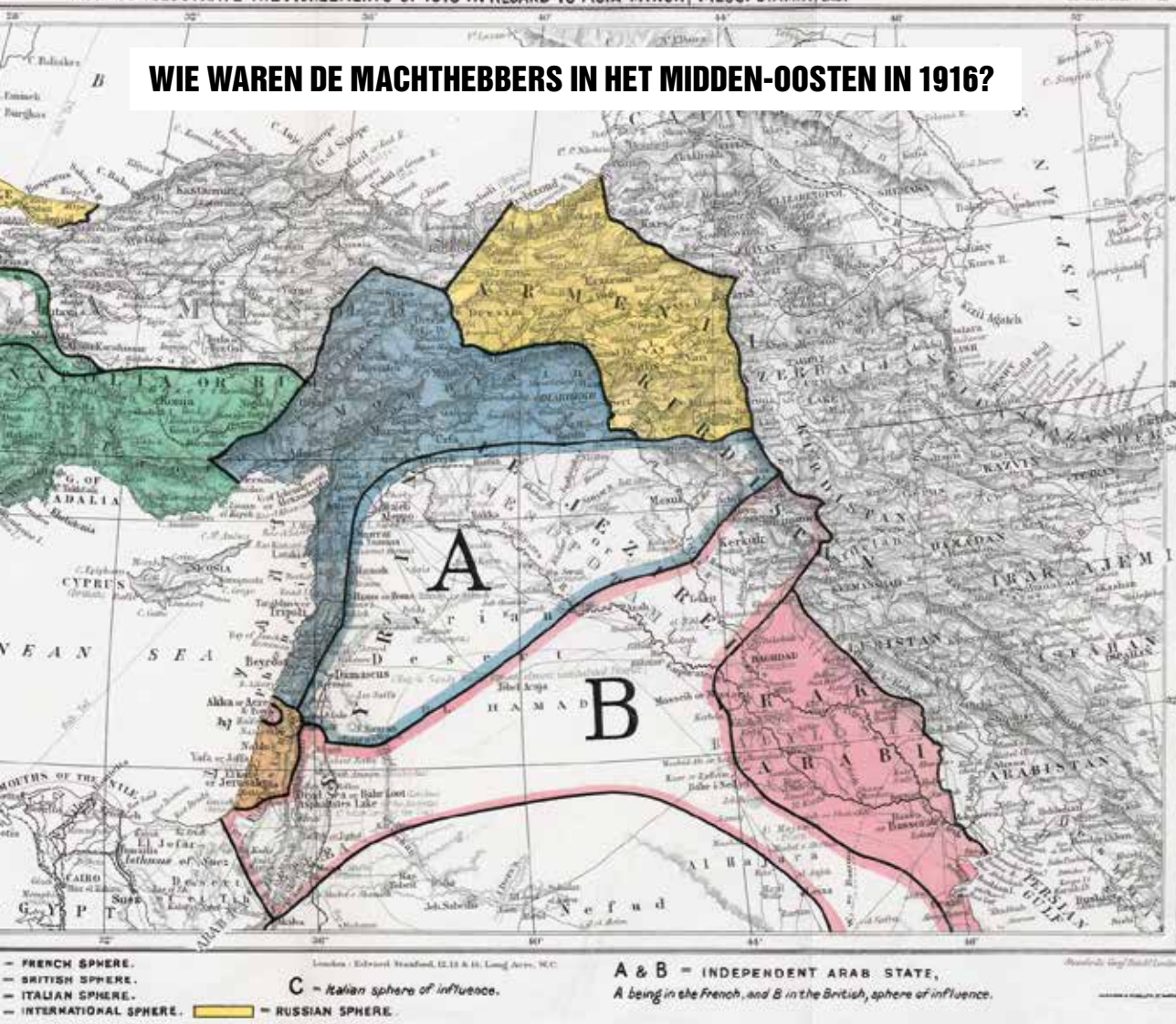
leiding van de hoge ambtenaren sir Mark Sykes en François Georges-Picot. Op dat moment hadden de Britten al hun steun voor Arabische onafhankelijkheid beloofd aan de sjarif van Mekka, de leider van de Arabische opstandelingen. In het Sykes-Picotakkoord wordt deze steun weliswaar herhaald, maar tegelijkertijd wordt de regio opgedeeld in Britse en Franse invloedssferen. De Franse blauwe zone omvat het huidige Syrië en Libanon, De Britse rode zone bestaat uit de provincie Bagdad, gebieden rond de Perzische Golf en het huidige Jordanië. Palestina zal onder 'interna-

220

WIE WAREN DE MACHTHEBBERS IN HET MIDDEN-OOSTEN IN 1916?

Afbeelding Stanfords Geographical Establishment London cc

- Frans bestuur ● Brits bestuur ● Italiaans bestuur ● Internationaal bestuur ● Russisch bestuur
- C Onder Italiaanse invloedssfeer, A valt onder de Franse en B onder de Britse invloedssfeer.

tionaal bestuur' komen te staan. Deze afspraken worden allemaal in het geheim gemaakt. Zonder medeweten van de Arabische bondgenoten die slechts worden gebruikt om de Ottomanen te verdrijven, zodat de koloniale grootmachten zich elk een zo groot mogelijk deel van het gebied kunnen toe-eigenen. Het tweede grote verraad aan de Arabische zaak is de Balfour-verklaring van 1917, genoemd naar de Britse minister van Buitenlandse Zaken Arthur Balfour. Tegen de afspraken met de sharif van Mekka in en zelfs in strijd met de bepalingen van het Sykes-Picotakkoord, belooft

Balfour "een nationaal tehuis voor het joodse volk in Palestina". Als op 14 mei 1948 het Britse mandaat in Palestina eindigt, roept Israël direct zijn onafhankelijkheid uit. De joodse staat breidt zijn grondgebied in de loop der tijd steeds verder uit, waardoor na de Zesdaagse Oorlog van juni 1967 zelfs heel historisch Palestina onder Israëlische controle valt.'

› **Hoe leeft dit koloniale verraad vandaag de dag nog in het Midden-Oosten?**

'Heel sterk. Neem Gaza, dat voor 70 procent uit vluchtelingen bestaat.

Elke vrijdag heb je daar de terugkeermarsen van Palestijnen, die nog altijd niet terug mogen keren naar het land dat hun voorouders hebben moeten ontvluchten. Dat is een rechtstreeks gevolg van de koloniale politiek die bepaald heeft dat op hun grondgebied een Israëlische staat moest komen. Vluchtelingen van de derde generatie streven er nog altijd naar dat onrecht voor een deel ongedaan te maken door hun recht op terugkeer af te dwingen. Ook al moeten zij dat vaak met de dood bekopen. Een ander goed voorbeeld is Islamitische Staat. Toen IS in 2014

>>>

19 februari 2019. Een Palestijnse jongen is gewond geraakt door Israëliësch mitrailleurvuur tijdens het vierentwintigste wekelijkse protest van de Palestijnen tegen de Israëliësch zeeblokkade van de Gazastrook.

grote delen van Syrië en Irak onder controle kreeg, sprak zij van *'The end of Sykes-Picot'* – om aan te geven dat de koloniale grenzen in het Midden-Oosten vernietigd waren.'

› **Na de Tweede Wereldoorlog nemen de Amerikanen de leidende rol in het Midden-Oosten over van de Fransen en de Britten. Wat zijn de belangrijkste pijlers van de Midden-Oostenpolitiek van de VS?**

'De Verenigde Staten zijn in de plaats gekomen van het Britse imperium. Net als de Britten proberen zij wereldwijd zoveel mogelijk invloed en toegang te hebben. Natuurlijk is de belangrijkste drijfveer daarbij van geopolitieke aard. Aangezien het Midden-Oosten een regio is die rijk is aan fossiele brandstoffen waar steeds meer vraag naar is, streven de Verenigde Staten naar zoveel mogelijk controle over deze regio. Vandaar dat de Iraanse premier Mossadeq in 1953 met een door de VS gesteunde staatsgreep ten val wordt gebracht, nadat hij de Iraanse olie-industrie wilde nationaliseren. En

dat de macht van de sjah vervolgens opnieuw wordt versterkt om de Amerikaanse belangen te dienen. Vandaar ook dat na de ontdekking van olie in 1938 in Saudi-Arabië de banden met het Saudische koningshuis worden aangehaald om de enorme energievoorraden te kunnen exploiteren. Alles draait om controle over de fossiele brandstoffen in de regio. In de tweede plaats is er de ideologische strijd tegen het communisme. Het is de tijd van de Koude Oorlog tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie, die strijden om de hegemonie in de wereld. Daarom wil men geostrategische posities niet aan de tegenstander overlaten. Vandaar ook het belang van Turkije als zuidflank van de NAVO. Om te voorkomen dat de Sovjet-Unie haar invloedssfeer in het Midden-Oosten uitbreidde, voerden de Verenigde Staten een *containmentpolitiek*. Een politiek die gericht was op het indammen van het communisme. De vrees was dat nationalistische Arabische leiders als de Egyptische president Nasser of de Ba'ath-regimes in Syrië en Irak in het

kamp van de Sovjet-Unie terecht zouden komen, wat in sommige gevallen ook gebeurde. Dat moest bestreden worden. Dat deed men door CIA-operaties op te zetten of door openlijk in bepaalde landen in te grijpen. En in de derde plaats denk ik aan de politiek van Israël. Op de een of andere manier is Israël erin geslaagd om middels een zeer invloedrijke lobby zijn politiek tot die van de Verenigde Staten te maken. Wat eigenlijk irrationeel is, want als olie belangrijk voor je is dan is Israël steunen niet de meest logische politiek die je kunt bedrijven. Je dreigt immers steeds confrontaties aan te moeten gaan met landen die vijand zijn van Israël. Maar sinds Truman, de eerste naoorlogse president, is Israël een belangrijke pijler in de Amerikaanse politiek. En dat is nooit veranderd. Zowel door Republikeinse als door Democratische presidenten is altijd een politiek gevoerd die zeer pro-Israël is. Zelfs onder Obama is de militaire steun aan Israël nog eens verhoogd naar 4 miljard dollar. Dat

bedrag krijgt Israël elk jaar, ook al vloeit een groot deel van het geld weer terug naar de Amerikaanse defensie-industrie. Israël slurpt in zijn eentje meer dan de helft van het totale budget voor 'militaire ontwikkelings-hulp' op.'

› **Is de bijna onvoorwaardelijke steun van de VS aan Israël alleen toe te schrijven aan de machtige Joodse lobby of spelen nog andere motieven een rol?**

'Ik denk zeker dat een historische component meespeelt die te maken heeft met de Tweede Wereldoorlog. Ook electorale motieven zijn van invloed. Neem Harry Truman die, tegen de aanbeveling van zijn adviseurs en minister van Buitenlandse Zaken in, de oprichting van de staat Israël steunt met als argument dat hij geen Arabische kiezers heeft maar wel veel joodse. Met name in *swing states* als New York kan de stem van de joodse kiezer doorslaggevend zijn bij presidentsverkiezingen. En misschien wordt Israël ook wel vanwege religieuze redenen als de meest betrouwbare bondgenoot van de VS in het Midden-Oosten gezien, als een democratische staat in een zee van barbarisme. Het is dus een combinatie van factoren.'

› **Dan wil ik het graag met je hebben over het jaar 1979, waarin een aantal belangrijke ontwikkelingen in het Midden-Oosten plaatsvinden. Sovjetroepen vallen Afghanistan binnen, in Iran voltrekt zich de Islamitische Revolutie en in Saudi-Arabië leidt de bezetting van de Grote Moskee in Mekka door radicale moslims tot een verregaande herislamisering van het land en steun aan het internationale gewelddadige jihadisme. In hoeverre hebben deze ontwikkelingen effect gehad op de Midden-Oosten-politiek van de VS?** 'Meervoudig waarschijnlijk. Wat Iran betreft raken de VS een belangrijke bondgenoot in de regio kwijt. Daar komt de Iraaks-Iraanse oorlog (1980-1988) ook uit voort. Waar de Verenigde Staten zeker in het begin van de oorlog de kaart van Irak trekken, in de hoop dat Saddam Hoessein met een kleine militaire operatie het islamitisch regime in Iran omver zal werpen. Tevergeefs, zo zal blijken. Afghanistan heeft vooral een

grote impact gehad op de globale verhoudingen met de Sovjet-Unie, want de Afghaanse oorlog heeft mijns inziens deels bijgedragen aan de ineenstorting van de Sovjet-Unie. Niet alleen vanwege de wapenwedloop, maar ook door de militaire inspanning die men moest leveren tegen de moedjahedien (de Afghaanse islamitische strijders), die door de VS, Saudi-Arabië en Pakistan werden gesteund en waaruit Al Qaida is voortgekomen. Uiteindelijk moest de Sovjet-Unie zich in 1989 uit Afghanistan terugtrekken en niet lang daarna viel zij uiteen. Saudi-Arabië steunde weliswaar de politiek van de VS in Afghanistan, maar stimuleerde tegelijkertijd de verspreiding van het salafisme via onder andere Al Qaida. Hoewel de betrokkenheid van het Saudisch regime bij de aanslagen van 11 september altijd door de VS is ontkend, blijkt uit drie later vrijgegeven pagina's uit het officiële onderzoeksrapport naar 9/11, dat er wel degelijk contact is geweest tussen kapers en Saudische regeringsfunctionarissen. Ruim twintig pagina's uit het rapport over de rol van Saudi-Arabië zijn overigens nooit gepubliceerd. Blijkbaar zijn de economische belangen zo groot, dat de Amerikaanse regering de goede relaties met het Saudische koningshuis niet in gevaar wil brengen.'

› **In je boek *Oorlog zonder grenzen* stel je dat het Westen de voedingsbodem heeft gecreëerd voor het internationaal gewelddadig jihadisme. Maar is het niet te gemakkelijk om het Westen de schuld te geven van alle oorlogen en terreur in het Midden-Oosten en daarbuiten? Hebben de landen in de regio daar niet zelf ook een verantwoordelijkheid in?**

'Uiteraard. Wat ik doe in mijn boek is de westerse component benadrukken, maar dat betekent niet dat je geen lokale verantwoordelijkheid hebt. Het feit dat er bepaalde systemen en regimes in het Midden-Oosten zijn, kun je niet alleen toeschrijven aan de politiek van het Westen. Kijk naar Iran, waar de Islamitische Revolutie is voortgekomen uit een beweging van binnenuit. Maar de oorlogs- en belangenpolitiek van het Westen heeft het aangezicht van het Midden-Oosten, met al zijn conflicten en geweld, wel voor een belangrijk deel

Foto: Matteo de Brabander

Ludo de Brabander is woordvoerder van de antikapitalistische vredesorganisatie Vrede vzw. Hij publiceert op verschillende progressieve media in België, zoals DeWereldMorgen.be en ook schreef hij verschillende boeken, waaronder Als de NAVO de passie preekt, Oorlog zonder grenzen en meest recent Het Koerdisch Utopia.

bepaald. En dit komt nu als een boemerang bij ons terug, in de vorm van terreur en vluchtelingen. Daar lees je niets over in de media. De relatie tussen de oorlog in Afghanistan en Al Qaida en de oorlog in Irak en IS wordt niet gelegd. Onze verantwoordelijkheid in het hele terreur- en vluchtelingenverhaal wordt gewoon weggepoetst. Daar moeten we veel meer de nadruk op leggen.'

› **Tot slot nog een lastige vraag. Wat zou vrede en verzoening in het Midden-Oosten dichterbij kunnen brengen?**

'Eigenlijk is de essentie gewoon: zorg dat de samenlevingen daar veilig zijn. En dan bedoel ik niet alleen veilig in politieke zin. Maar meer zoals veiligheid werd omschreven in een rapport van het United Nations Development Programme uit 1994. Namelijk dat iedereen in een samenleving niet alleen politiek gezien veilig is, maar ook economisch, ecologisch, cultureel, en op het gebied van voedsel en gezondheidszorg. Als je daarin slaagt, krijg je stabiele samenlevingen. En daar wordt uiteindelijk in een geglobaliseerd systeem iedereen beter van.' ■

HOE BESPEEL JE DE PUBLIEKE OPINIE?

Tekst: Ruud Kuin Illustratie: Randall Munroe / Wikipedia

Precies 26 dagen na de aanslagen van 11 september 2001 startten de Amerikaanse en Britse luchtmacht hun bombardementen op Afghaanse doelwitten: ‘the war on terror’ was begonnen. De SP was de enige partij in het parlement die zowel de aanslagen op het World Trade Center en het Pentagon als de aanval op Afghanistan veroordeelde. Ook in de Nederlandse media was vrijwel unanieme steun voor de bombardementen. Vanwaar deze eensgezindheid?

“Amerika en de Amerikanen hebben andere landen in tijden van nood keer op keer geholpen. Ook dat verplicht anderen, naast morele overwegingen, tot saamhorigheid. [...] Amerika moet kunnen rekenen op onbeperkte coöperatie van zijn vrienden, en dus van de NAVO-landen inclusief Nederland. Dan passen geen opgeheven vingertjes of ongevraagde adviezen waarop Europese landen patent hebben als het om de VS gaat.”

Aldus het hoofdredactioneel commentaar van De Telegraaf van 13 september 2001. De krant vertegenwoordigt het overheersende gevoel na ‘9/11’: Amerika en de Amerikanen verdienen onze onvoorwaardelijke steun. Premier Kok zegt in de Tweede Kamer: ‘Nederland en de Verenigde Staten delen dezelfde fundamentele waarden. In deze moeilijke dagen en in de tijd die komen gaat, zijn wij één met onze Amerikaanse vrienden.’ Alle dagbladen nemen dit standpunt zonder wijziging over, en laten zich in hun commentaren in soortgelijke bewoordingen uit. In diverse redactionele toelichtingen wordt gewezen op het feit dat deze aanval een aanval op ‘ons’ is, en dat het te hopen is dat de wereld zich als één man zal scharen achter het streven van Amerika om de democratische waarden van vrijheid en rechtvaardigheid te beschermen.

RECHT OP VERGELDING

Bush gebruikt de dagen na de aanslagen steeds stevigere taal. Hij wijst Osama bin Laden als hoofdverdachte aan, en eist van de Taliban (destijds de regering in Afghanistan)

zijn uitlevering. Anders volgt vergelding. Na diplomatiek contact tussen premier Kok en Washington verhardt het aanvankelijk genuanceerde standpunt van de Nederlandse regering. Kok beschouwt de aanslagen dan als “een oorlogsverklaring aan onze democratie, en aan het hele vrije Westen” (NRC, 17-9-01). De publieke opinie is 26 dagen na 9/11 ook eensgezind over de bombardementen van de VS en Groot-Brittannië op Afghanistan. De Telegraaf steunt de aanval en verwoordt wederom de heersende mening in het volgende commentaar: “Er restte geen andere keus, nadat niet gereageerd was op hun terechte verlangens om Osama bin Laden uitgeleverd te krijgen.”

Het debat raakt nu snel gepolariseerd: men is vóór Amerika of vóór Bin Laden. Wie de bommen op Afghanistan afwijst, is tegen Amerika. Dat is de heersende opvatting, die een middenpositie onmogelijk maakt. Het afkeuren van de aanslagen op de VS, het recht op vergelding van de VS en de doeltreffendheid van de aanval op Afghanistan zijn drie totaal verschillende dingen, maar lopen in het publieke debat al snel door elkaar. Zelfs wie twijfelt of de bommen wel terrorisme zullen bestrijden, verdedigt het recht van de VS om op de aanval te antwoorden. “De bombardementen zijn onvermijdelijk en gerechtvaardigd als vergelding”, schrijft columnist Heldring in het NRC Handelsblad: “Maar zijn ze ook een doeltreffend antwoord op het verschijnsel terrorisme? Of is dit een hydra, waaraan bij elke kop die haar

afgeslagen wordt, twee nieuwe koppen ontspruiten? De voedingsbodem van het terrorisme is niet zozeer armoede, maar vernedering” (NRC 11-10-01). Ondanks de twijfel over de effectiviteit van de bombardementen, wijst hij de Amerikaanse aanval op Afghanistan niet af – in overeenstemming met nagenoeg de hele publieke opinie.

GRIMMIGE SFEER

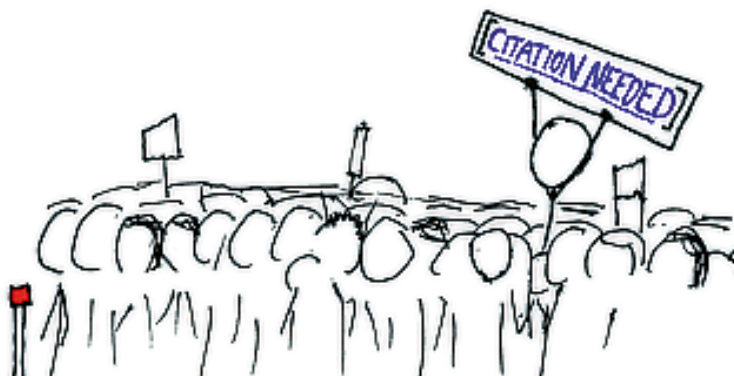
‘Of wraak het juiste politieke antwoord is, betwijfelt mijn fractie.’ Aan het woord is Jan Marijnissen, fractievoorzitter van de SP in het Tweede Kamerdebat van 9 oktober 2001, drie dagen na de bombardementen van de VS en Groot-Brittannië op Afghanistan. ‘Politici moeten zich vooral richten op de toekomst, met de vraag: hoe kan er op korte termijn worden gereageerd op een wijze die niet een ‘oog om oog, tand om tand’-cyclus van wraak en vergelding inzet, maar

juist probeert de wereld veiliger te maken. Het bombarderen van een van de armste landen ter wereld veroorzaakt alleen maar meer ellende voor de plaatselijke bevolking, en zal niet leiden tot het oprollen van het terroristische netwerk van Bin Laden. Alle ervaringen uit het verleden tonen aan dat bij dit soort massieve aanvallen met bommen en kruisraketten altijd onschuldige mensen het leven laten, nieuwe vluchtelingenstromen op gang komen en armoede en ziekte onder de bevolking zal toenemen. De SP is van mening dat de verantwoordelijken voor de aanslagen opgespoord, gepakt, berecht en gestraft moeten worden. Maar de strijd tegen het

gemeenschap, laten we hier zeggen Amerika en Engeland, zo een land vervolgens de oorlog verklaarde en ging bombarderen, zou de wereldvrede echt in gevaar worden gebracht.' Balkenende geeft niet op en werpt Marijnissen voor de voeten dat met zijn benadering terrorisme een vrijbrief krijgt. Marijnissen kan zich ook bij die stelling wel iets voorstellen. 'De vraag is echter niet of wij iets of niets moeten doen. Ook wij vinden dat we iets moeten doen. De vraag is echter wat, wanneer en wie het moet doen. Waarom is de VN niet in beeld?'

STEEDS EEN NIEUWE VIJAND

De politieke consensus in Nederland

terrorisme zal vooral gericht moeten zijn op het isoleren van de terroristen door het wegnemen van de voedingsbodems voor fanatisme en haat.' De SP is de enige partij die de aanval op Afghanistan afwijst. De sfeer in de Kamer is grimmig. Minister Herfkens (PvdA) bijt Marijnissen toe: 'Ik begrijp dat de heer Marijnissen bij voorkeur de Amerikanen van alles de schuld geeft.' Balkenende, dan nog Kamerlid, interrumpeert Jan Marijnissen en stelt dat het niet meewerken van Afghanistan aan de uitlevering van Bin Laden toch niet zonder gevolgen kan blijven. Marijnissen reageert rustig: 'Uw vraag is volledig terecht. Ik wijs u er echter op dat er in de internationale politiek heel veel voorbeelden zijn waarbij de internationale gemeenschap een bepaalde uitspraak doet en het desbetreffende land zich daar toch niet aan houdt. Als in al die gevallen de internationale

staat niet op zichzelf. Ook in andere westerse landen steunen nagenoeg alle politici de aanval op Afghanistan. Hetzelfde geldt voor de media. Noam Chomsky (zie pagina 12-13) beschrijft in zijn boek *Media Control* hoe in het Amerika van de jaren dertig al een pr-industrie ontstaat om de "geesten te beheersen" van de "verwarde kudde" (de bevolking). De elite speelt daarin een belangrijke rol. Er moet steeds een nieuwe vijand worden gecreëerd voor de verwarde kudde. Tijdens de Koude Oorlog waren dat de communisten. Na de val van de Muur de drugs, en daarna de internationale terroristen. Zo'n vijand maakt de massa vatbaar voor zaken die ze anders onacceptabel zou vinden. In de ogen van de elite is er "een ziekelijke afkeer" van het volk tegen het gebruik van militaire druk en geweld. Er is echter wel een manier om deze afkeer te overwinnen: "Laat het lijken alsof

we onszelf verdedigen tegen een belangrijke agressor of monster, als we anderen aanvallen en vernietigen." Chomsky verklaart in zijn boek *Manufacturing Consent* aan de hand van het door hem ontwikkelde propagandamodel hoe het mogelijk is dat in westerse landen, waar journalisten een grote mate van vrijheid hebben om de feiten boven tafel te krijgen, de media toch voornamelijk fungeren als spreekbuis voor de gevestigde orde.

AANVAL OP EEN VAN ONS, IS AANVAL OP ONS ALLEN

Politiek en media in de VS duiden de aanslagen van 11 september als een aanval op hun land. Zij verdedigden de aanval op Afghanistan met artikel 5 van het NAVO-handvest: "Een aanval op een van ons, is een aanval op ons allen." Hoewel Afghanistan de aanslagen niet had gepleegd, werd het land toch aangevallen omdat het onderdak had geboden aan Osama bin Laden. Hij en de andere daders van Al Qaida werden afgeschilderd als monsters, die een grote bedreiging voor de VS vormden. Al Qaida zou in 52 landen opereren en onder een hoedje spelen met de Taliban. Daardoor kreeg Afghanistan de status van schurkenstaat.

De top van de Taliban gaf zich begin december 2001 al over, maar Amerika negeerde dat nieuws. Sterker nog, de in Afghanistan begonnen 'oorlog tegen het terrorisme' zou zich kort daarna verplaatsen naar Irak, een oorlog zonder VN-mandaat, waar Nederland opnieuw morele goedkeuring aan gaf. De belofte van de regering-Bush – terrorisme verslaan – bleek onmogelijk. In plaats daarvan groeide het terrorisme juist.

Inmiddels zijn we bijna 18 jaar verder. Een hele generatie Afghanen is in de oorlog opgegroeid. Ironisch genoeg onderhandelen de VS op dit moment over 'vrede' met diezelfde Taliban die ze al die tijd hebben proberen te verslaan. De oorlog in Afghanistan viel niet te winnen. Als ze dat inzicht in 2001 hadden gehad, had dat meer dan honderdduizend doden gescheeld. ■

◀ Noam Chomsky

CHOMSKY ZET JE AAN TOT KRITISCH NADENKEN

Tekst: Lode Vanoost Foto: HollandseHoogte

Noam Chomsky is de meest geciteerde levende academicus ter wereld. Hij is daarnaast bij miljoenen bekend als analist van het politieke bestel, het buitenlands beleid en de massamedia van zijn vaderland, de VS. Op 7 december 2018 vierde hij zijn negentigste verjaardag. Nog steeds is hij een moreel baken van gezond verstand, die de beweerde mythes van mainstream media en machthebbers doorpikt.

In 1957 publiceerde Chomsky zijn doctoraatsthesis *Syntactic Structures*, waarin hij zocht naar een gemeenschappelijke basisstructuur van alle talen. Het werd het begin van zijn wetenschappelijke faam. Aan het Massachusetts Institute of Technology (MIT) in Boston, een van de meest prestigieuze Amerikaanse universiteiten, ontwikkelde hij zijn theorie van de Transformationele Generatieve Grammatica. Sindsdien heeft hij meer dan veertig wetenschappelijke boeken gepubliceerd.

Aanvankelijk hield hij zich ver van de politiek. Zijn eerste politieke essay *The Responsibility of Intellectuals* schreef hij op 39-jarige leeftijd, op verzoek van The New York Review of Books, wat hem onmiddellijk banvloeken van intelligentsia en media opleverde. Een kleine uitgever vroeg hem dit essay te bundelen met een aantal nieuwe, in zijn eerste politieke boek

American Power and the New Mandarins (1967). Met de weinig vleiende benaming ‘mandarijnen’ – de kaste van kruiperige, ja-knikkende hofadviseurs van de Chinese keizers – bedoelde hij de intellectuelen, die de goedkeurende ideologische onderbouw verschaffen voor het politieke systeem en het buitenlandse beleid van de VS.

Chomsky ontmaskert de mythe van de Amerikaanse massamedia als ‘objectieve’ uitdrukking van de publieke opinie. Die mythe stelt onder meer dat intellectuelen en media cruciaal zouden zijn geweest in het politiek verzet tegen de oorlog in Vietnam. Integendeel, zegt Chomsky, waar de publieke opinie deze oorlog principieel onaanvaardbaar vond, verdedigden de ‘experts’ de motieven van de Amerikaanse regering. Tot ze zich pas jaren later, onder zware druk van de publieke opinie, tegen deze

oorlog keerden ‘omdat hij niet werkte’, ‘te duur’ was, ‘economisch rampzalig’, ‘verkeerd begrepen’, ‘een blunderende poging om goed te doen’ – niet omdat deze oorlog immoreel en onwettig was.

Eenzelfde vaststelling doet Chomsky over de mening van het Amerikaanse publiek en die van media, politici en intellectuelen over het Midden-Oosten, Israël en Palestina. Het Amerikaanse publiek verzet zich daar weinig tegen, omdat het grotendeels onwetend is over wat hun regering in hun naam doet in het buitenland. Desondanks neemt het verzet toe, bijvoorbeeld de steun voor de BDS-campagne, ook al leest/hoort/ziet de Amerikaanse Joe met de baseballpet daar nergens over in zijn media.

Als jonggehuwde twintiger was Chomsky nog een overtuigde linkse zionist. Zijn verblijf in een kibboets in Israël (in de periode 1958-1959, voor de bezetting van geheel Palestina) bleek een ontvullende ervaring en minder dan een jaar later keerde hij met zijn vrouw terug naar de VS. Het contrast tussen de beweerde socialistische idealen van het zionisme en de vernederende, discriminerende manier waarop het Palestijns personeel werd uitgebuit, stuitte hen tegen de borst.

In 1969 verscheen *Peace in the Middle East?*, een verzameling essays die qua inzicht in de werkelijke drijfveren van het beleid van de VS nog steeds accuraat is. Wat de VS en Israël het ‘vredeproces’ noemen is in werkelijkheid de besteding van de bezetting, de uitbreiding van de koloniale nederzettingen en de repressie van het verzet tegen die bezetting. Het ‘vredeproces’ betekent voor de VS en Israël dat de Palestijnen zich bij hun lot moeten neerleggen.

In 1983 schreef Chomsky zijn voornaamste boek over Palestina: *The Fateful Triangle – The United States, Israel and the Palestinians*. Daarin

doorloopt hij dat zogenaamde vredesproces in een zeer gedetailleerd en livig relaas, met behulp van de onderzoekstechniek die steeds in al zijn publicaties terugkeert. Geen obscure bronnen maar officiële overheidsdocumenten en publicaties van de Amerikaanse massamedia. Hij vergelijkt de voorstellen die de Palestijnen doen met het antwoord dat de VS en Israël daarop geven en de systematische verdraaiing die deze voorstellen krijgen in de massamedia. Het boek is nog steeds een onmisbaar historisch naslagwerk over het Midden-Oosten.

Zijn analyse klopt nog steeds. Het 'vredesproces' omvat tot op heden hetzelfde als wat de VS doen en zeggen. Met een echt vredesproces heeft dat verder niets te maken. De VS streven 'stabiliteit' na in het Midden-Oosten, waarmee ongeremde Amerikaanse suprematie wordt bedoeld. Wie daartegen ingaat is een bron van 'instabiliteit', zoals Iran, Libië en Syrië. De interne aard van de regimes in deze landen is in dit alles irrelevant. Daarvoor volstaat het te kijken naar de relaties van de VS en Israël met Saudi-Arabië, Qatar, de Verenigde Emiraten en Bahrein, stuk voor stuk meedogenloze, feodale theocratische regimes.

De VS zijn nooit bemiddelaars geweest in het Midden-Oosten. Hun echte doelstelling is al evenmin het verwezenlijken van een éénstaat- of tweestatenoplossing. Wat de VS en Israël willen is de derde optie, die van de status quo van bezetting, kolonisatie, blokkade, Apartheid. De controle over de rest van het Midden-Oosten hoort daar bij. Er is volgens Chomsky in dit alles geen sprake van een tweeslachtige morele standaard. Integendeel, dit is een zeer consistent beleid: wie met ons is komt in eigen land met alles weg, wie tegen ons is zal het voelen. Of het betrokken land democratisch is of niet, is daarbij van geen enkel belang.

Chomsky kan over deze gang van zaken in zijn lezingen behoorlijk sarcastisch zijn. 'Het kleinste kind dat een beetje om zich heen kijkt, kan de schijnheiligheid van de beweerde principes doorprikken. Intellectuelen, commentatoren en politici

kunnen dat niet. Die hebben te lang gestudeerd om dat te kunnen. Principes zijn echter universeel. Wie ze selectief inzet, past geen principes toe.'

In de andere landen van het Midden-Oosten zoeken de VS op dezelfde manier naar het voortzetten van hun stabiliteit, 'stabiel' voor de machthebbers, niet voor de bevolking. Chomsky wijst er tegelijk op dat de machthebbers in Washington geen principiële tegenstanders zijn van democratie.

Mensen moeten doorgronden wat er echt gebeurt en waarom, alvorens in actie te komen

Democratie stelt hen echter voor een praktisch probleem. Democratisch verkozen leiders hebben de neiging de belangen van de eigen bevolking te laten voorgaan op de economische/militaire/politieke belangen van de VS, zoals toegang tot grondstoffen en spotgoedkope arbeid.

Trump is het logische gevolg van een politiek systeem dat weigert rekening te houden met de gewone Amerikaan, een systeem dat volledig ten dienste staat van een steeds kleiner wordende toplaag – de spreekwoordelijke één procent. Dit krijg je met een gedesinformeerde en gedesilluseerde bevolking die geen toekomstperspectief meer ziet. De mainstream media, die hem nu verguizen, hebben hem gemaakt. Tijdens de voorverkiezingen kreeg Trump meer 'airtime' dan alle andere Republikeinse en Democratische kandidaten samen. Gratis. Want Trump garandeerde kijkcijfers met zijn idiote maniertjes en belachelijke uitspraken.

Chomsky ziet desalniettemin in het buitenlands beleid van Trump vooral continuïteit. Het gaat nog steeds om hetzelfde: geopolitieke belangen, militaire dominantie, controle over de oliestaten, onvoorwaardelijke steun voor Israël. Waar Trump het verschil maakt, is in stijl en retoriek. Trump is daarom voor de traditionele machthebbers en de massamedia vervelend, omdat hij te openlijk en ongenueanceerd het Amerikaanse

beleid verdedigt. Obama deed inhoudelijk precies hetzelfde, maar zei het met zoveel mooiere woorden. Obama zou bijvoorbeeld nooit Jeruzalem hebben erkend, maar tekende wel even grote defensietoelagen en wapencontracten voor Israël.

Het verschil zit hem daarbij in de hardnekkigheid waarmee dat traditionele beleid nu wordt gevoerd. De Republikeinse entourage rond Trump is zo radicaal fanatiek dat een kernoorlog volgens Chomsky opnieuw

een mogelijkheid wordt. De huidige Republikeinse Partij is een gevaar voor de mensheid, ook vanwege de rabiate verwerping van enig fatsoenlijk klimaatbeleid. 'Dit is de gevaarlijkste organisatie op aarde.'

Chomsky's grote verdienste is dat hij je aanzet tot kritisch nadenken over de wereld, over de media, over de politiek – niet alleen in de VS maar overall. Ook al zijn andere landen op wereldschaal minder machtig dan de VS, dezelfde mechanismen werken ook hier door. Media met eenzijdige berichtgeving, politici die niet worden aangesproken op de overduidelijke tegenstrijdigheden in hun uitspraken en beslissingen, en een bevolking die grotendeels wordt gedesinformeerd of helemaal niet wordt geïnformeerd over de werkelijke gang van zaken. Chomsky lezen en beluisteren, nu meer op sociale media, maar ook nog steeds in zijn boeken, artikelen en lezingen, is inspirerend. Hij is niet de man met de kant-en-klare oplossing, maar biedt wel analyse en inzicht. 'Mensen moeten doorgronden wat er echt gebeurt en waarom, alvorens in actie te komen. Dat zie ik als mijn taak.' ■

Lode Vanoost is voormalig lid van de Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers (vergelijkbaar met de Tweede Kamer) en journalist bij de progressieve nieuwssite www.dewereldmorgen.be Voor een uitgebreide biografie van Chomsky, zie sp.nl/Zim en sp.nl/Zis

'BUSINESS AS USUAL' IN DE AMERIKAANS-SAUDISCHE BETREKKINGEN

Tekst: Paul Aarts Foto: Doug Mills / HollandseHoogte

In een regio waar landen vaak op gespannen voet met het Westen staan, is Saudi-Arabië de grote uitzondering. Vooral de relatie met de VS is bijzonder, want de belangen van beide landen hebben zeker niet altijd synchroon gelopen. Toch houdt de speciale band tussen de VS en Saudi-Arabië tot op de dag van vandaag stand. Hoe kan dat? Paul Aarts, voormalig docent internationale betrekkingen aan de Universiteit van Amsterdam, ziet zes redenen die deze opmerkelijke vriendschap verklaren.

Na de moord op de Saudische journalist Jamal Khashoggi sprak president Trump over *'bad, bad stuff'* en *'the worst cover-up ever'*. Tegelijkertijd liet hij zich ontvallen dat hij niet zeker wist of de Saudische kroonprins Mohammed bin Salman wel de opdrachtgever van de moord is geweest, zoals de CIA claimt. *'Maybe he did, maybe he didn't.'*

FLATER OP FLATER

De liquidatie van Khashoggi is het dramatische dieptepunt van een lange reeks repressieve maatregelen, in gang gezet na de paleiscoup van Mohammed bin Salman in juni 2017. Het begon met de spectaculaire gijzeling van een groot aantal Saudiërs, onder wie prinses, voormalig ministers en vooraanstaande zakenlieden, in het luxueuze Ritz-Carlton hotel in november 2017. Officieel ging het om een anti-corruptiecampagne, maar feitelijk was het de kroonprins er meer om te doen diverse rivalen uit te schakelen. Hij deed dat inderdaad met succes door concurrenten binnen de koninklijke familie, binnen de wereld van de media en zelfs binnen de zakenwereld op een zijspoor te zetten. Sommige gegijzelden zijn gemarteld, minstens één vond de dood tijdens zijn gevangenschap. In de maanden daarna volgden golven van arrestaties. Iedereen – zonder aanzien des persoons – die het waagde een afwijkend geluid te laten horen, werd (en wordt) opgepakt. Sommigen, zoals de populaire geestelijke Salman

al-Awda, hangt zelfs de doodstraf boven het hoofd. Een maand voordat vrouwen het recht kregen om auto te rijden (in juni 2018), werd een aantal vooraanstaande vrouwelijke activisten opgepakt op verdenking van 'spionage voor een buitenlandse mogendheid'. Ook hen staan staat een langdurige gevangenisstraf te wachten.

Op het gebied van buitenlandse politiek stapelde de kroonprins tegelijkertijd flater op flater. Om te beginnen natuurlijk de gruwelijke oorlog in Jemen, die in maart 2015 een aanvang nam. Riad ziet het conflict met de Jemenitische Houthi's als een strijd om de invloed van Iran in de regio in te dammen – terwijl dat land op het slagveld feitelijk hooguit een secundaire rol vervult. De oorlog heeft zich ontwikkeld tot een immens humanitair drama, zonder uitzicht op een spoedige afloop. Een exit-strategie ontbreekt en het prestige van Saudi-Arabië komt met de dag verder onder druk te staan – zelfs in kringen van het Amerikaanse Congres.

Vervolgens lanceerde Mohammed bin Salman vanaf medio 2017, samen met de Verenigde Arabische Emiraten, Bahrein en Egypte (zich tooiend met het etiket 'Anti-Terror-Kwartet') een stompzinnige boycot van buurstaat Qatar. Het land kreeg een onzinnige lijst van dertien eisen voorgeschoteld (waaronder de verbreking van alle banden met Iran, de sluiting van televisienetwerk Al Jazeera en de stopzetting van de steun aan de

Moslim Broederschap). Tot op heden wijst niets erop dat Saudi-Arabië c.s. hun zin krijgen.

Begin augustus 2018 liep een diplomatiek akkefietje met Canada volledig uit de hand. Nadat de Canadese minister van Buitenlandse Zaken in een tweet haar zorgen had geuit over de arrestatie van Samar Badawi (de zus van de eerder tot stokslagen veroordeelde mensenrechtenactivist Raif Badawi) ging de Saudische regering in de *overdrive*. Niet alleen werd de Canadese ambassadeur tot persona non grata verklaard, ook werd alle (nieuwe) handel met Canada stopgezet, vluchten van de nationale luchtvaartmaatschappij Saudia op Toronto werden gestaakt en duizenden Saudische studenten uit Canada teruggeroepen.

En dan begin oktober vorig jaar nog de moord op Khashoggi in het Saudische consulaat in Istanbul. Trump had het inderdaad niet beter kunnen uitdrukken: *'The worst cover-up ever.'* Het kostte Saudi-Arabië geruime tijd om te erkennen dat er 'iets fout was gegaan' en dat zij verantwoordelijk was voor deze misdaad. Dat gebeurde overigens zonder te impliceren dat de kroonprins zelf ervan geweten zou hebben – terwijl vrijwel niemand, inclusief de CIA, daaraan twijfelt. Het aanzien van Mohammed bin Salman, toch al fors beschadigd, liep opnieuw averij op.

ZESTAL BELANGEN

Wat zijn de gevolgen van deze reeks onthutsende gebeurtenissen voor de relaties tussen Riad en Washington? Hoe stevig is de decennialange 'speciale relatie' tussen de twee? In de jaren veertig van de vorige eeuw zijn Saudi-Arabië en de VS in een innig bondgenootschap met elkaar verstrengeld geraakt ('olie voor veiligheid').

20 maart 2018. President Trump onderhandelt met de Saudische kroonprins Bin Salman over een wapenverkoop in het Witte Huis in Washington.

waarde. (4) Op het gebied van *intelligence*, en dan niet alleen in de strijd tegen Islamitische Staat, is samenwerking met Saudische veiligheidsdiensten van cruciale betekenis. Dat geldt overigens ook voor Europa, inclusief Nederland. (5) Olie. Saudi-Arabië blijft op energiegebied een partner om te vriend te houden. Weliswaar importeren de VS nauwelijks nog Saudische olie, een goede relatie met Riad blijft van belang in het kader van de stabilisering van de oliemarkt. In het bijzonder waar het de olieprijs aangaat (ook in verband met de eigen Amerikaanse productie van schaliegas). (6) Investerings. Tot slot moet het belang van Saudische financiële belangen in de Amerikaanse economie onderstreept worden. Zowel op de schuld- en aandelenmarkten als via investeringen in Amerikaanse bedrijven door onder andere het Saudische Public Investment Fund. Alleen al wat dat laatste betreft, gaat het om tientallen miljarden dollars.

VOORUIT KIJKEN

Een breuk in de Amerikaans-Saudische relaties is dus erg onwaarschijnlijk, ook al maakt het Congres zich daar bij tijd en wijle sterk voor. Of dat meer dan symbolische betekenis zal hebben is echter de vraag. Uiteindelijk is het immers Trump die beslist. En dat niet alleen. In de afgelopen weken, onder meer tijdens het World Economic Forum in Davos, heeft een fors aantal vertegenwoordigers van de Amerikaanse zakenwereld te kennen gegeven dat 'we vooruit moeten kijken'. Kortom, alle tekenen wijzen erop dat het *business as usual* zal zijn tussen de VS en Saudi-Arabië. ■

Paul Aarts was meer dan dertig jaar verbonden aan de afdeling politicologie van de UvA. Hij schreef o.a. samen met Carolien Roelants Saudi-Arabië: De revolutie die nog moet komen, dat ook is vertaald in het Engels, Perzisch en Arabisch.

De oliecrisis van 1973 (een spectaculaire prijsstijging en een Arabisch olie-embargo) en '9/11' (vijftien van de negentien kapers hadden de Saudische nationaliteit) hebben daar weliswaar een rimpeling in veroorzaakt en onder president Obama trad er zelfs een verkilling in de relaties op, maar in de kern is hier sprake van een soort Siamese tweeling. Ze kunnen niet zonder elkaar. Wat weegt er dan zo zwaar?

Een zestal belangen valt hier samen, niet noodzakelijkerwijs in volgorde van belangrijkheid: (1) Wapens. De familie Saoed is voor haar overleven afhankelijk van de Amerikaanse militaire paraplu. Trump maakte dat een tijdje geleden nog eens fijntjes duidelijk toen hij koning Salman toevoegde: 'Langer dan twee weken houdt u het niet uit zonder onze bescherming.' Vanzelfsprekend zijn ook Saudische wapencontracten bijzonder lucratief (het koninkrijk is sinds enkele jaren de grootste wapenimporteur ter wereld en de VS nemen daarvan ruim de helft voor hun rekening). Ook al wordt de

werkgelegenheidscomponent van wapenexporten regelmatig overdreven, niet in de laatste plaats door de huidige Amerikaanse president, het is en blijft een belangrijk element. (2) Iran. De groeiende aanwezigheid van de Islamitische Republiek Iran in de regio, merendeels via allianties met niet-statelijke actoren zoals shi'itische milities, is zowel Saudi-Arabië (plus de Verenigde Arabische Emiraten) als de VS een doorn in het oog. In samenwerking met Mohammed bin Salman – die Irans Opperste Leider Ali Khamenei als de 'nieuwe Hitler' afficheert – is Trump er alles aangelegen om Iran verder in de hoek te drijven. De havik John Bolton, Trumps Nationale Veiligheidsadviseur, roert in dit verband met enige regelmaat de oorlogstrom. (3) Israël/Palestina. De regering-Trump, met in het Israëlisch-Palestijnse dossier schoonzoon Jared Kushner aan het roer, is er alles aan gelegen om de Palestijnen een ministaatje, zonder Jeruzalem als hoofdstad, door de strot te duwen. De goede persoonlijke relaties van Kushner met de kroonprins zijn daarbij van onschatbare

WESTEN MEDEPLICHTIG AAN IMMENSE LEED IN JEMEN

Tekst: Jip van Dort (SP-fractiemedewerker Buitenlandse Zaken) Illustratie: Cartoon movement / HollandseHoogte

Alweer vier jaar lang is er in Jemen een bijna vergeten, maar verwoestende oorlog gaande. Een verbond onder leiding van Saudi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten (de coalitie) neemt het op tegen Houthi-rebellen, die grote delen van het land hebben veroverd en de regering van president Hadi in ballingschap hebben gedreven. De laatste maanden zijn er op het diplomatieke vlak eindelijk wat positieve ontwikkelingen te melden, maar er is nog een heel lange weg te gaan naar duurzame vrede.

Saudi-Arabië presenteert het conflict in Jemen als een strijd tegen regionale grootmacht Iran. Dat land zou de Houthi's op grote schaal steunen, onder andere met wapens. In de praktijk is daar maar weinig bewijs voor. Het is vooral propaganda voor het eigen belang om te verhullen wat er werkelijk gaande is: een bijna totale vernietiging van Jemen door Saudi-Arabië en andere landen van de coalitie, met grootschalige westerse steun.

85.000 KINDEREN GESTORVEN VAN DE HONGER

Van begin af aan was duidelijk dat de grenzen die het recht stelt aan oorlogvoering in het geheel niet worden gerespecteerd. Amnesty International rapporteerde bijvoorbeeld, in augustus 2015, over talloze misdaden door alle partijen in het conflict, waarbij veel burgers omkwa-

men. Human Rights Watch publiceerde in november 2015 een overzicht van schendingen van het internationaal recht in Jemen, waarin voorbeelden worden genoemd van luchtaanvallen waarbij tientallen burgerslachtoffers vielen. In beide rapporten worden veel mensenrechtenschendingen en oorlogsmisdaden genoemd, zeker ook door de coalitie, die teruggaan tot de eerste weken van het conflict.

Een recenter onderzoek naar schendingen van het internationale recht in het conflict in Jemen, uitgevoerd in opdracht van de Mensenrechtenraad van de VN, werd in augustus 2018 afgerond. Hieruit blijkt eveneens duidelijk dat op grote schaal misdaden zijn begaan door alle partijen in het conflict, maar vooral door de coalitie. In het rapport worden allerlei voorbeelden genoemd van mensenrechtenschendingen en oorlogsmisda-

den door luchtaanvallen waarbij burgerdoden zijn gevallen. Er wordt ook gewezen op het verwoestende effect op Jemenitische burgers van de blokkade van de coalitie onder leiding van Saudi-Arabië. Door die blokkade komt humanitaire hulp het land nauwelijks in, wat volgens het rapport 'disproportioneel' en 'in strijd met het oorlogsrecht' is.

Twee maanden later, in oktober 2018, werd een rapport gepubliceerd van hoogleraar Martha Mundy, die verbonden is aan de London School of Economics. Daarin wordt gedetailleerd ingegaan op de mate waarin de luchtaanvallen van de coalitie een 'food war' zijn. Vele honderden aanvallen op boerderijen, landbouwgrond, vee, markten, distributiecentra, waterinfrastructuur, enzovoort, zijn in het rapport gedocumenteerd.

Dergelijke rapporten maken inzichtelijk waarom in Jemen de grootste humanitaire crisis van dit moment plaatsvindt. Twintig miljoen mensen hebben te maken met (ernstige) voedselonzeekerheid en meer dan 85.000 kinderen onder de vijf jaar zijn inmiddels gestorven van de honger. En dan zijn er nog eens vele tienduizenden mensen overleden aan de directe gevolgen van de oorlog in Jemen. Ook zijn er miljoenen ontweerd.

55 KEER MEER AAN WAPENS DAN AAN HUMANITAIRE HULP

Als een gewapend conflict uitbreekt, zoals in Jemen in maart 2015, is het aan de Veiligheidsraad van de VN om op te treden. Dat gebeurde ook, maar slechts voor de helft. In april 2015 stelde de Veiligheidsraad, die als doel

heeft het handhaven van de internationale veiligheid en vrede, een wapenembargo in tegen de Houthis-rebellen. Tegen landen van de coalitie zoals Saudi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten, die toen al ernstige oorlogsmisdaden hadden begaan, werden geen maatregelen genomen. Deze landen konden daardoor (en kunnen nog steeds) voor vele miljarden aan westerse wapens importeren, waardoor zij de strijd in Jemen kunnen voortzetten.

Het gerenommeerde Stockholm International Peace Research Institute (Sipri) berekende, voor de periode 2013 – 2017, dus deels vóór aanvang van de militaire operatie, dat Saudi-Arabië voor ongeveer 15 miljard dollar aan wapens importeerde. De Verenigde Arabische Emiraten importeerden in dezelfde periode voor iets minder dan de helft aan wapens. In beide gevallen kwam zo'n 60 procent van het militair materieel, waaronder gevechtsvliegtuigen en tanks, uit de VS en de rest grotendeels uit EU-landen, het Verenigd Koninkrijk voorop.

Volgens onderzoek van het in Londen gebaseerde Middle East Eye hebben Europese landen zelfs voor maar liefst 86,7 miljard dollar aan export van militair materieel goedgekeurd in 2015 en 2016, aan Saudi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten. Een reden waarom dit bedrag hoger is dan de cijfers van het Sipri, is omdat het hier gaat om afgegeven vergunningen, dus niet per se om geleverde goederen. Middle East Eye berekende overigens ook dat dit bedrag, de 86,7 miljard dollar, zo'n 55 keer meer is dan de EU heeft uitgegeven aan humanitaire hulp aan Jemen.

Nederland heeft ook wapens geleverd aan de coalitielanden sinds het uitbreken van de oorlog in Jemen. Op relatief kleine schaal, zeker in vergelijking met de hierboven genoemde landen, is bijvoorbeeld militair materieel verschaft aan en doorgevoerd naar Saudi-Arabië. Daarnaast is geleverd aan de marine van Egypte, die actief is voor de kust van Jemen. Ook zijn overtollige F-16's verkocht aan Jordanië, dat gevechts-

vliegtuigen inzet boven Jemen. Naarmate de oorlog in Jemen vorderde, heeft Nederland het exportbeleid, dat al snel relatief restrictief was, verder aangescherpt.

Het staat buiten kijf dat westerse landen in deze handel des doods massaal wapenexportcriteria hebben geschonden. EU-regels schrijven bijvoorbeeld voor dat een uitvoervergunning voor wapens geweigerd moet worden als er een duidelijk risico bestaat dat het militair materieel

gebruikt kan worden bij het begaan van ernstige oorlogsmisdaden. Het VN-Wapenhandelsverdrag stelt vergelijkbare grenzen aan wapenhandel.

SMERIGE OLIEDOLLARS

Westerse hulp aan oorlogsmisdadigers in Jemen gaat overigens veel verder dan enkel wapenhandel. De VS hebben bijvoorbeeld lange tijd gevechtsvliegtuigen van coalitielanden in de lucht bijgetankt, zodat die meer aanvallen konden uitvoeren. Ook worden piloten getraind in het gebruik van geavanceerd westers wapentuig. Daarnaast is er westerse politieke steun, wat onder andere verklaart waarom de Veiligheidsraad nooit verder is gekomen dan maatregelen tegen de Houthis-rebellen.

Ondanks regels die dat nadrukkelijk verbieden, zijn voor vele miljarden dollars aan wapens geëxporteerd naar landen die massaal oorlogsmisdaden begaan in Jemen en verantwoordelijk zijn voor honderdduizenden doden en de grootste humanitaire crisis van dit moment. Het Westen is daarmee in belangrijke mate medeplichtig aan het immense leed in Jemen.

Andere belangen dan die van Jemenitische burgers hebben voorrang gekregen. Dat erkende zelfs minister Blok van Buitenlandse Zaken met zoveel woorden. In een debat in april 2018, waarin over wapenhandel en de oorlog in Jemen werd gesproken, wees de minister op geopolitieke, commerciële en werkgelegenheidsbelangen die in sommige landen prevaleren in de relatie met een land als Saudi-Arabië.

Vaak wordt gezegd dat oorlog slechts verliezers kent. In algemene zin klopt dat, zeker in Jemen zelf, waar burgers ongekend lijden. Maar het conflict in Jemen kent ook heel duidelijke winnaars. Dat zijn de grote wapenproducenten, die soms ook gevestigd zijn in Nederland, die honderden miljoenen smerige oliedollars verdienen aan deze handel des doods. ■

WAAROM VOERT SAUDI-ARABIË OORLOG IN JEMEN?

Saudi-Arabië beschouwt Jemen als deel van het eigen territorium, en heeft zich dan ook sinds jaar en dag met dat land bemoeid. Jemen valt zelfs onder de verantwoordelijkheid van het Saudische ministerie van Binnenlandse Zaken. De bemoeienis bestaat uit het geven van royale subsidies aan diverse stamhoofden, sponsoring van salafistische instituties – juist in die gebieden waar de shi'ieten in Jemen de meerderheid vormen – en zo nu en dan een directe militaire interventie. Het doel is steeds de controle over de Jemenitische regering in Sanaa. Dat lukte over het algemeen goed, totdat president Hadi begin 2015 in ballingschap gedreven werd door de oprukkende shi'itische Houthis-rebellen (Saudi-Arabië zelf is soenitisch). Saudi-Arabië zag hier de hand van aartsvijand Iran in en besloot daarop om samen met Arabische en westerse bondgenoten een oorlog in Jemen te beginnen. Een oorlog die het land naar schatting 200 miljoen dollar per dag kost en Jemen in een humanitair rampgebied heeft veranderd.

Bron: P. Aarts en C. Roelants (2013/2016), *Saudi-Arabië. De revolutie die nog moet komen*, 144-147.

Bezit olievelden Irak

Shell

Exxon

Lukoil (Russisch, Staat)

Statoil

(Noorwegen, Staat)

bp

BP

CNPC (Chinees, Staat)

PETRONAS

Petronas (Maleisisch, Staat)

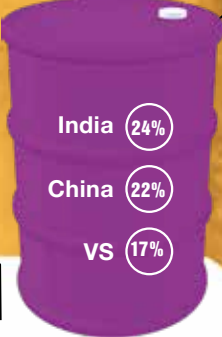
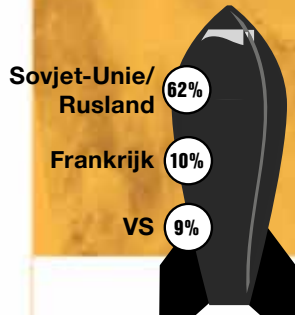
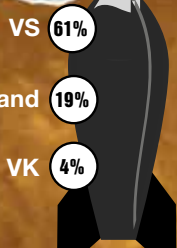
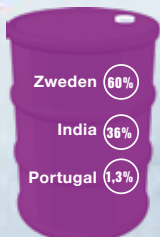
ENI

Kogas

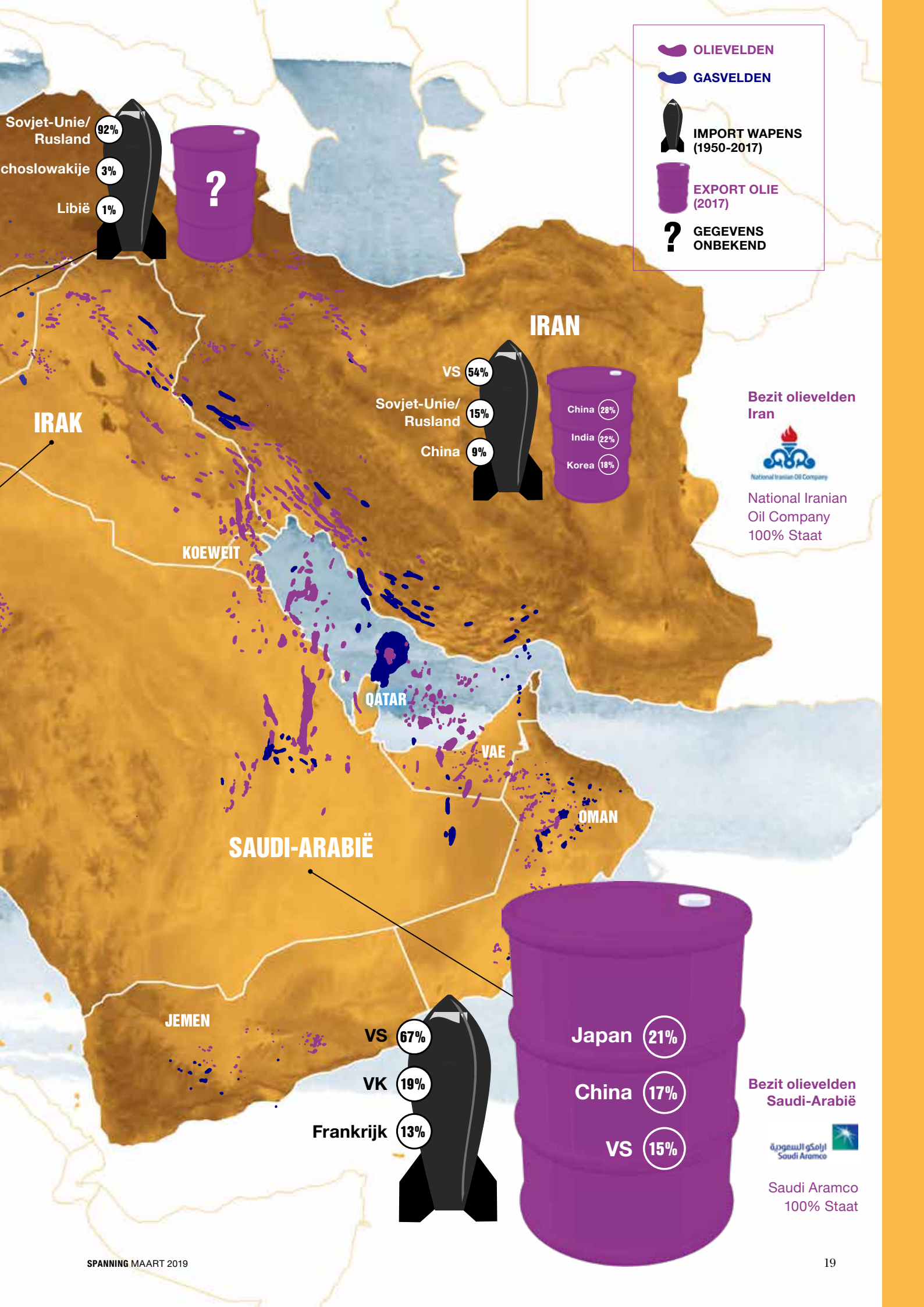
Soth Oil Company

ECONOMIE VAN DE PERMANENTE OORLOG

20 maart 2003. Een cameraploeg staat in de vroege ochtend nabij Bagdad klaar om te filmen. Even later is live op televisie te zien hoe de bommen inslaan. De *Coalition of the Willing* valt onder leiding van de VS Irak binnen. Het land moest vrij en democratisch worden, zo heette het. Fast forward naar 2019: nog steeds zijn de VS en bondgenoten verwickeld in een oorlog in het Midden-Oosten. Ook Nederland is betrokken. Wat hebben we in het Midden-Oosten te zoeken?

Tekst: Eduard van Scheltinga en Remco Bouma
 Bronnen: OEC (The Observatory of Economic Complexity)
 SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute)
 Pixabay

OLIEVELDEN
GASVELDEN
IMPORT WAPENS (1950-2017)
EXPORT OLIE (2017)
? GEGEVENS ONBEKEND

Sovjet-Unie/Rusland **92%**
 Tsjechooslowakije **3%**
 Libië **1%**

IRAN

VS **54%**
 Sovjet-Unie/Rusland **15%**
 China **9%**

China **28%**
 India **22%**
 Korea **18%**

Bezit olievelden Iran

National Iranian Oil Company
 100% Staat

IRAK

KOEWEIT

QATAR

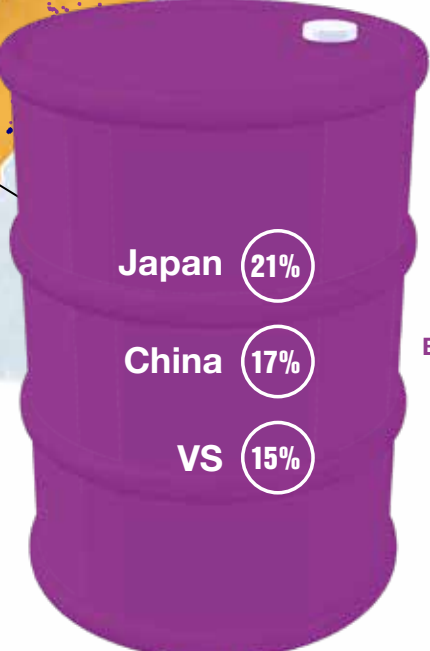
VAE

OMAN

SAUDI-ARABIË

JEMEN

VS **67%**
 VK **19%**
 Frankrijk **13%**

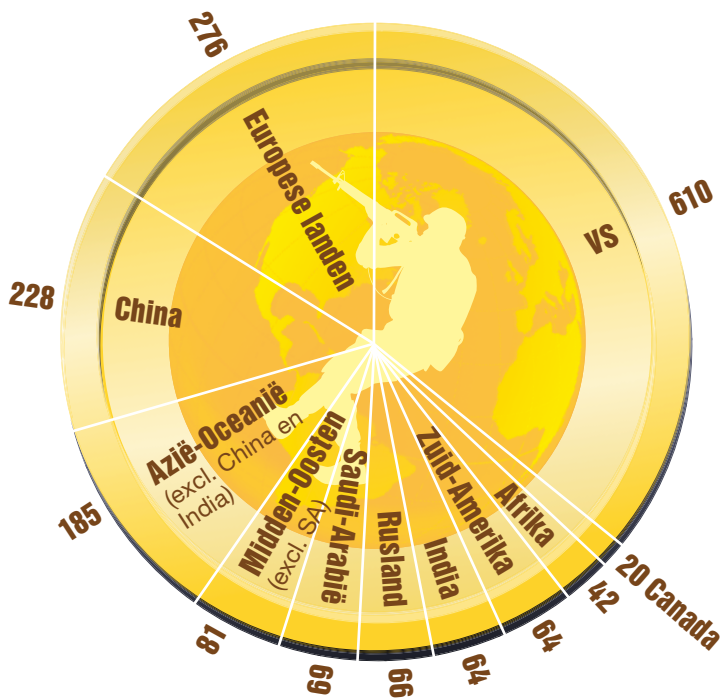
Bezit olievelden Saudi-Arabië

Saudi Aramco
 100% Staat

ACTIEVE MILITAIREN WERELDWIJD (X1000)
TOTAAL WERELD 19,5 MILJOEN

DEFENSIEBUDGETTEN (IN MILJARDEN DOLLARS)
TOTAAL WERELD 1.705 MILJARD

Om die vraag te beantwoorden moeten we eerst terug naar het moment voordat de bommen vielen. Wat bewoog de Verenigde Staten om, zonder steun van de Verenigde Naties, in 2003 Irak binnen te vallen?

De verklaring van de regering-Bush rammelde al vanaf het begin. Saddam Hoessein beschikte immers niet over massavernietigingswapens, de voornaamste reden voor de VS om Irak 'preventief' binnen te vallen. Dat bleek niet alleen na de inval, bij onderzoek in Saddams wapendepots. De regering-Bush had die informatie, volgens later uitgelekte documenten, al voor de inval.

Bovendien hield Saddam Hoessein zich in de jaren voor 2003 juist relatief rustig. In de jaren tachtig had hij jarenlang gifgas ingezet, ook tegen de eigen burgerbevolking (de Koerden). Maar toen steunde de VS hem gewoon. Ook is het op z'n zachtst gezegd weinig subtiel dat de Amerikaanse invasie de Iraakse overheid en infrastructuur volledig in puin legde, terwijl je juist daar een liberale democratie mee opbouwt.

BRANDSTOF VOOR DE WERELD

"Was Irak net zo interessant geweest als er geen olie lag?", schrijft Greg Muttitt na jarenlang onderzoek in zijn boek *Fuel on the Fire*. Irak had destijds de op een na grootste voorraden ter wereld. De olie is er relatief makkelijk en goedkoop te winnen. Bovendien was de verwachting dat veel voorraden nog onontdekt waren. Ook de bekende olievoorraden waren amper in productie, omdat VN-sancities het regime van Saddam Hoessein isoleerden. "Het doel van de Irak-invasie," schrijft Muttitt, "was de Iraakse olie toegankelijk maken voor de wereldmarkt, om zo de energietoevoer te stabiliseren."

Olie is de goedkoopste en wereldwijd meest gebruikte energiebron. Niet alleen onze auto's en machines draaien erop. Het is ook de grondstof voor kunststof en we hebben olie nodig voor kunstmest om aan ons eten te komen, voor asfalt en onze medicijnen. Olie voedt alle 200.000 vliegbewegingen en de schepen die de 25 miljoen scheepscontainers per dag over de wereld vervoeren. Als de aanvoer van olie stopt, dan stopt de moderniteit.

De paradox van de globalisering is dat de grondstof die markten en productieketens over de hele wereld met elkaar verbindt, zelf juist sterk lokaal geconcentreerd is. De helft van de wereldwijd bekende oliereserves ligt in het Midden-Oosten. Aardolie is daar ongeveer honderd jaar geleden ontdekt. In de beginjaren wordt de olie gewonnen door westerse oliebedrijven, immers de enige met de kennis om de brandstof uit de grond te krijgen. Vooral Frankrijk en Engeland oefenen hun dominantie in het Midden-Oosten uit om hun oliebedrijven een handje te helpen.

POLITIEK MET DE OLIEKRAAN

Vrijwel alle olieopbrengsten gaan begin twintigste eeuw naar de westerse oliebedrijven. Maar leiders in onder andere Iran, Saudi-Arabië en Irak eisen een steeds groter deel van de opbrengst. Dat lukt ze, onder dreiging van nationalisering van de olie-industrie. We gaan op een korte tournee door het Midden-Oosten.

In 1953 nationaliseert Iran de olie onder de democratisch gekozen president Mossadeq daadwerkelijk; tot dan toe waren de velden in handen van de voorloper van British Petroleum (BP), Anglo-Persian Oil Company. De Britten en de VS organiseren via de CIA een coup en helpen de sjah in het zadel, waarmee ze toegang blijven houden tot de oliebronnen. Maar de ingreep draagt eraan bij dat in 1979 de conservatieve islamist Khomeini met een revolutie aan de macht kan komen. De aanvoer van olie naar het Westen stopt.

Het Midden-Oosten komt voor de Amerikanen pas in 1933 in beeld. De Britten weigeren namelijk olie te winnen in Saudi-Arabië en het land zoekt zijn toevlucht bij Amerikaanse oliebedrijven. Die willen wel en Aramco (Arabian-American Oil Company) wordt opgericht. Van het zaken doen tussen de oliebedrijven groeit de band uit tot een bondgenootschap tussen de landen. Gaandeweg eisen de Saudi's een steeds groter deel van de opbrengst op en in 1980 nationaliseren ze de olie-industrie – maar het bondgenootschap met de VS blijft intact. De deal is Arabische olie in ruil voor Amerikaanse militaire verdediging.

In 1972 nationaliseert Irak de olievelden die tot dan in handen waren van de Iraq Petroleum Company, een bedrijf van Shell, het Franse Total en Britse BP. Een veelgebruikte slogan uit die tijd zegt genoeg: *Arab oil for Arab people*. Saddam Hoessein geniet steun van de VS als buffer tegen het Iran van Khomeini. Maar met de inval in Koeweit en de daaropvolgende Golf-oorlog verspeelt Saddam Hoessein alle krediet.

Tot zover de korte tournee. De landen eisen niet alleen nationaal hun deel op. Internationaal werken ze vanaf 1960 samen in de Organisatie van Olie-exporterende Landen (OPEC). De agenda van dit kartel is de olieprijs stabiel te houden. Maar al snel blijkt dat de samenwerking ook ingezet kan worden om de olieprijs te verhogen door de oliekraan dicht te draaien, of om politiek te bedrijven. In 1973 boycotten alle OPEC-landen de landen die Israël steunen in de Jom Kipoer-oorlog. Veel Europese economieën raken in een langdurige crisis, die de opkomst zou inluiden van het neoliberalisme.

Het is dus niet verwonderlijk dat kapitalistische landen buitengewoon grote belangstelling hebben voor de gebieden waar de meeste olie ligt. Het Midden-Oosten, Venezuela en Rusland om er maar een paar te noemen. Het bracht de Amerikaanse president Jimmy Carter ertoe om in 1980 de Carterdoctrine te formuleren: "Laat onze opstelling volledig duidelijk zijn: elke poging van een buitenlandse mogendheid om de Perzische Golf-regio in handen te krijgen zal worden beschouwd als een aanval op de vitale belangen van de Verenigde Staten van Amerika, en een dergelijke aanval zullen we afslaan met inzet van alle noodzakelijke middelen, waaronder het leger."

MILITAIR-INDUSTRIËLE BELANGEN

Het veiligstellen van de aanvoer van grondstoffen heeft alles met macht te maken. Militaire macht desnoods. Een groot leger heeft ook wapens nodig, kleding, voertuigen, computersystemen en ga zo maar door. Al met al is

er een hele industrie nodig om een leger op de been te houden. Waarbij de fabrikanten winst moeten maken, de aandeelhouders tevreden moeten worden gesteld en werknemers van hun loon afhankelijk zijn om te leven. Die belangen gaan meewegen in de politiek. Voor dit fenomeen is zelfs een naam: het militair-industrieel complex.

Het wereldwijde militaire budget bedraagt 1.700 miljard dollar. In totaal verkochten de honderd grootste wapenproducenten voor ruim 400 miljard aan militair materiaal. Daarvan namen de Amerikaanse bedrijven 225,8 miljard voor hun rekening en de Europese 107,5 miljard. Bij de top 10 van wapenbedrijven werken in totaal 3,6 miljoen mensen. Daarvan werkt ruim een miljoen in Europa. De eigenaars van de wapenbedrijven hebben belang bij de winst en de vele werkers bij het loon.

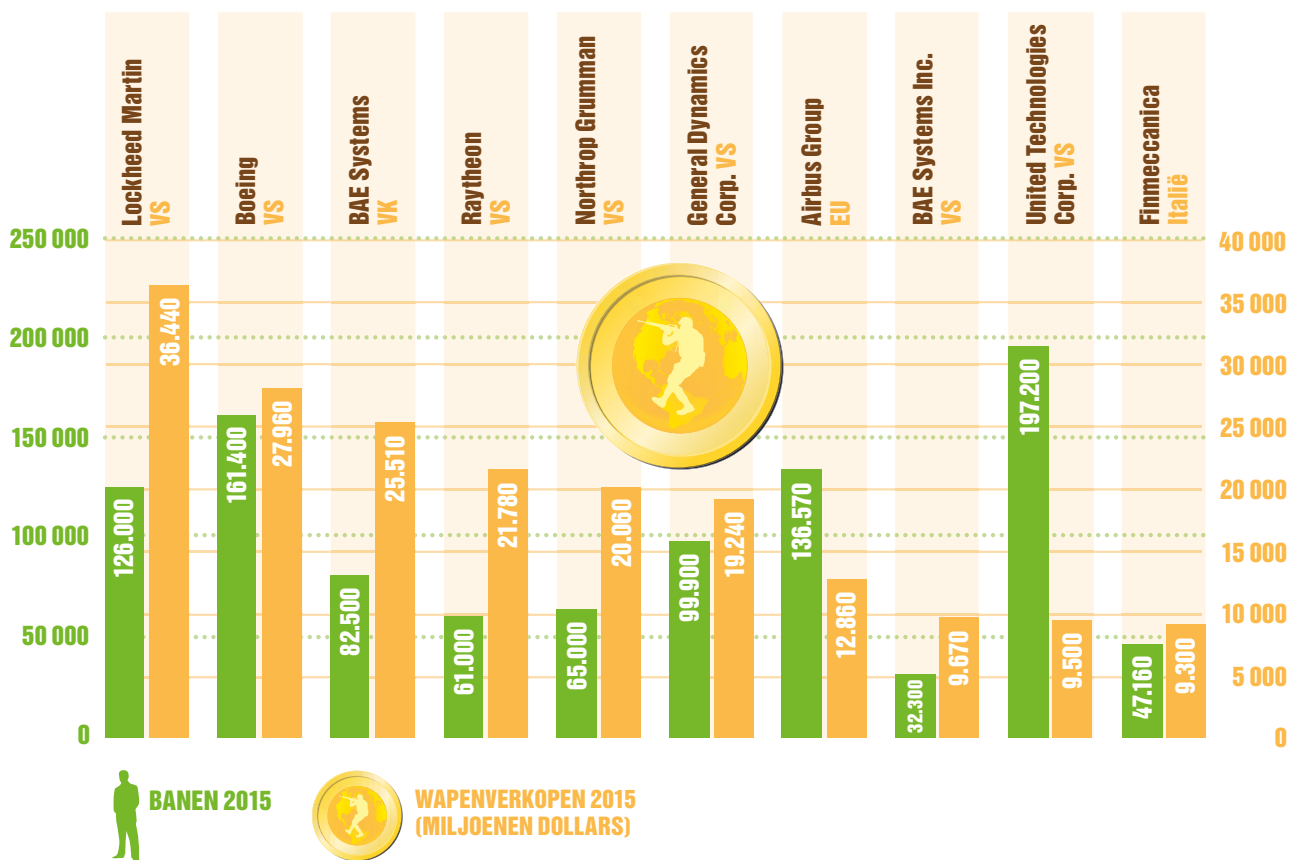
Waar belangen zijn wordt invloed nagestreefd. Ook daarvan is de Irakoorlog een treffend voorbeeld. Colin Powell bekleedde als voorzitter van de verenigde chefs van staven de hoogste functie binnen de Amerikaanse strijdkrachten. Later werd hij bekend als de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken die bij de Verenigde Naties betoogde dat Irak moest worden binnengevallen omdat het land massavernietigingswapens zou hebben. Dick Cheney was

jarenlang directeur van Halliburton, voor hij als vicepresident van Bush de aanval in Irak steunde. Halliburton is een van de grootverdieners aan deze oorlog. Zo sleepte de multinational na de inval voor 39,5 miljard dollar aan overheidscontracten binnen, op een totaal van de 138 miljard die de Amerikaanse overheid spendeerde aan private bedrijven voor beveiliging, logistieke diensten en bouwopdrachten in Irak.

Oorlogen verhogen de winst van wapenbedrijven en bevorderen economische groei. Bij grote aanslagen of bij oorlogstaal van presidenten, stijgen de beurskoersen van de wapenproducenten. Dat gegeven zet ook de roep om een Europees leger in een ander daglicht.

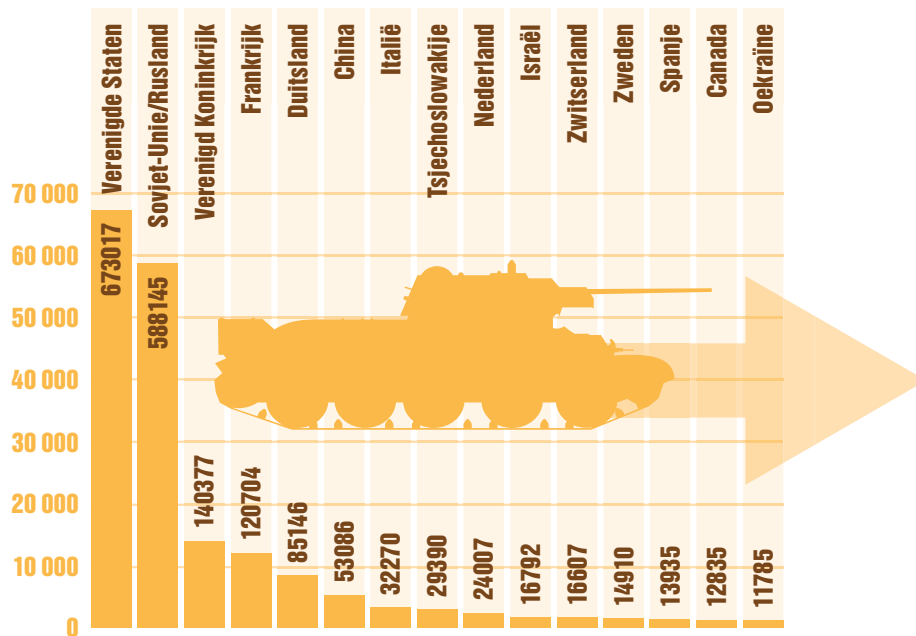
Olie en militaire industrie gaan hand in hand. Het is de vraag of deze invloeden doorslaggevend zijn in het besluit om ten oorlog te trekken. Maar het zijn onmiskenbaar reële belangen die meespelen. Het zijn economische belangen die voor kapitalistische landen cruciaal zijn. Ze drukken dan ook een groot stempel op de wereldpolitiek, al worden ze vaak verzwegen. Zeg nou zelf, ten strijde trekken voor olie klinkt toch veel minder lekker dan vrijheid en democratie in de Derde Wereld opbouwen?

TOP 10 WAPENBEDRIJVEN 2015

Bron: SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute)

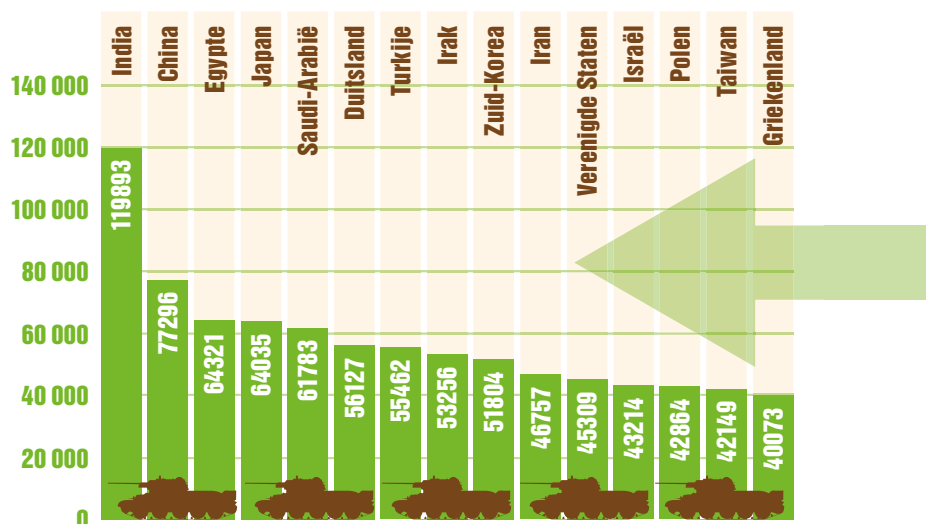
TOP 15 WAPENEXPORTERENDE LANDEN 1950-2017

De aantallen zijn uitgedrukt in miljoenen Trend-Indicator Value (TIV). Een eenheid ontwikkeld door SIPRI om het volume aan wapens onderling te vergelijken.

Bron: SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute)

TOP 15 WAPENIMPORTERENDE LANDEN 1950-2017

De aantallen zijn uitgedrukt in miljoenen Trend-Indicator Value (TIV). Een eenheid ontwikkeld door SIPRI om het volume aan wapens onderling te vergelijken.

Bron: SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute)

OORLOG IN SYRIË

‘DEMOCRATIE KAN NIET WORDEN AFGEDWONGEN MET MILITAIRE MIDDELEN’

Tekst: Bart Linssen Foto: Evert Jan Daniëls / ANP

Nu naar schatting een kwart miljoen Syrische vluchtelingen weer terugkeren naar hun verwoeste land, de internationale coalitie onder leiding van de VS bezig is met ‘de laatste slag tegen IS’ en Trump hardop speculeert over het terugtrekken van zijn troepen, rijst de vraag of de oorlog in Syrië zijn einde nadert. En wat zijn dan de perspectieven voor de Syrische bevolking op duurzame vrede? Nikolaos van Dam, voormalig ambassadeur in het Midden-Oosten, en Habib Nassar, onderzoeker bij mensenrechtenorganisatie *Impunity Watch*, volgen de oorlog in Syrië op de voet.

In een buitengewoon complexe oorlog als in Syrië is het bijna ondoenlijk om te weten wie met wie vecht en welke groepering je moet steunen. Zo werd onlangs nog bekend dat Nederland niet-militaire middelen heeft geleverd aan de jihadistische beweging Jabhat al-Shamiya. Dit geeft nog maar eens aan dat het in een dergelijk conflict als interveniërend land onmogelijk is om de juiste kant te kiezen.

Buitenlandse militaire interventies leiden vrijwel altijd tot grote rampen; de oorlog in Syrië is daarop geen uitzondering. Dit zegt Nikolaos van Dam, Midden-Oostendeskundige en voormalig Nederlands ambassadeur in Irak, Egypte en Turkije: ‘De oorlog in Syrië wordt getypeerd door ongecoördineerde bemoeienissen van buitenaf. Deze hebben slechts geleid

tot een verlenging van de oorlog, met honderdduizenden dodelijke slachtoffers, miljoenen vluchtelingen en kolossale destructie als gevolg. Zonder deze interventies zou het aantal dodelijke slachtoffers en vluchtelingen vele malen lager zijn geweest. De interveniërende partijen zijn dus medeschuldig aan het desastreuze resultaat, maar voelen zich hiervoor meestal niet verantwoordelijk. Als de door het buitenland gesteunde oppositiekrachten het regime ten val hadden gebracht was er zeker geen democratie ontstaan, maar was het bloedvergieten in alle hevigheid voortgezet tot er een nieuwe, waarschijnlijk islamistische dictatuur was ontstaan. Democratie kan niet worden afgedwongen met militaire middelen.’ ‘We hadden dit natuurlijk allang moeten weten, want er zijn voorbeel-

den genoeg; waaronder Afghanistan, Irak, Iran, Jemen, Koeweit, Libanon en Libië. Al deze interventies hebben grotendeels het tegendeel bereikt van wat beoogd was. Desondanks voelen sommige landen, de Verenigde Staten voorop, zich er telkens weer toe aangetrokken om militair te interveniëren. Al deze oorlogen zouden ons echter moeten hebben leren dat militair interveniëren koste wat het kost dient te worden vermeden.’

VREDE IS VER WEG

Is vrede op korte termijn mogelijk in Syrië? Habib Nassar van *Impunity Watch* is pessimistisch: ‘Met steun van Rusland en Iran heeft Assad de controle teruggepakt over grote delen van Syrië, die eerder door gewapende groepen van de oppositie waren overgenomen. Hoewel de gevechten

nu wellicht minder hevig zijn, blijft het land verdeeld en zeer instabiel. De helft van de bevolking is ontheemd, de infrastructuur is zwaar beschadigd en hele steden zijn met de grond gelijk gemaakt. Deze situatie zal ongetwijfeld de sociale en politieke spanningen blijven aanwakkeren, waardoor het geweld weer kan oplaaien. Het plotselinge besluit van de VS om zich militair terug te trekken kan de situatie nog complexer maken en het land minder stabiel.'

'Om te beginnen denk ik niet dat het klopt dat IS verslagen is. Alle rapporten van inlichtingendiensten en berichten ter plaatse uit Oost-Syrië, wijzen erop dat IS nog steeds een bedreiging vormt. Het terugtrekken van de VS creëert een vacuüm waar IS zeker gebruik van zal maken. Tel daar de politieke, sociale en economische crisis bij op, die zeker zal aanhouden zolang Assad aan de macht blijft, en je komt tot de conclusie dat Syrië een erg vruchtbare voedingsbodem is voor gewelddadig extremisme en jihadistische groeperingen. Het is naïef om te denken dat zij kunnen worden aangepakt zonder dat er iets wordt gedaan aan de politieke en sociale oorzaken die hen in de eerste plaats gecreëerd hebben.'

'Bovendien, een vertrek van de VS zal de Koerdische gebieden in Noord-Syrië openlaten voor Turkse aanvallen. Kortom, er is weinig hoop op dat Assad de macht opgeeft, en voorlopig ook niet op vrede en stabiliteit.'

DE INTERNATIONALE GEMEENSCHAP STAAT ER SLECHT VOOR

Wat leert de oorlog in Syrië ons over de staat van de internationale gemeenschap? Niet veel goeds, aldus Van Dam. Volgens hem heeft de internationale gemeenschap volledig gefaald: 'Door de *war by proxy* (een oorlog die door andere landen in Syrië wordt gevoerd door plaatselijke militaire groepen te steunen, -red.) hebben verschillende landen vooral hun eigen belangen nagestreefd, zonder daarbij de rampzalige gevolgen voor de Syrische bevolking onder ogen te willen zien. Vermeende moralistische principes hadden prioriteit boven een meer pragmatische oplossing. De landen die zich met

het Syrië-conflict bemoeiden, wilden hun doelstellingen niet aanpassen aan de beperkte middelen die zij ter beschikking wilden stellen. Afgaande op de resultaten kunnen pragmatisme en 'realpolitik' van veel hogere moralistische waarde blijken te zijn. Alle landen die in Syrië hebben geïntervenieerd zijn er slechter uit tevoorschijn gekomen.'

Wat had de internationale gemeenschap dan moeten doen? In ieder

HOE ONTSTOND DE OORLOG IN SYRIË?

De verschrikkelijke oorlog in Syrië, die het leven heeft gekost aan meer dan vijfhonderd duizend mensen en miljoenen inwoners op de vlucht joeg, duurt inmiddels al bijna acht jaar. Wat veroorzaakte deze oorlog? Waren het de protesten tegen het dictatoriale regime van Assad in de nasleep van de Arabische Lente? Of wellicht de anderhalf miljoen vluchtelingen uit Irak, of de binnenkomst van terreurgroepen als IS? Of had het te maken met de enorme grondstofbelangen in de regio? Of was het toch klimaatverandering? In de jaren voorafgaand aan de oorlog maakte Syrië immers een exceptioneel lange periode van droogte door van maar liefst vier jaar. Deze droogte zou de oorzaak zijn geweest voor de migratie van duizenden boeren richting Syrische steden. Recent onderzoek van onder meer Jan Selby wijst er weer op dat vooral economische hervormingen ten grondslag lagen aan deze migratie. Onder meer de liberalisering van de landbouw en de verhoging van de brandstofprijzen leidden er volgens Selby en zijn collega's toe dat uiteindelijk een miljoen mensen naar de steden trokken. Daar eisten zij in protesten onder andere verlaging van de brandstofprijzen. Het zal waarschijnlijk een combinatie van deze factoren zijn geweest, die de oorlog in Syrië heeft doen ontbranden.

geval niet militair ingrijpen, zo stelt Van Dam: 'Het beste is om zich niet met dergelijke conflicten te bemoeien, behalve door middel van een constructieve dialoog met de direct betrokken partijen. Een mislukte vreedzame dialoog is beter dan een mislukte bloedige oorlog. Het is beter om niets te doen dan het verkeerde, maar in democratieën is dat om intern-politieke redenen vaak uiterst moeilijk.'

DIALOOG OF SANCTIES?

Van Dam ziet de hoop op vrede vooral liggen in het aangaan van een dialoog, ook met het Syrische regime: 'Probleem is dat een dergelijke dialoog werd verworpen nadat er een paar duizend doden waren gevallen, terwijl diverse landen nu beginnen terug te krabbelen en bereid zijn de contacten met het regime te herstellen nadat er meer dan een half miljoen doden zijn gevallen. Daardoor is het een langzaam proces. Werkelijke vrede kan nog generaties op zich laten wachten vanwege de ingrijpende schade die aan het verfijnde weefsel van de Syrische samenleving is toegebracht.'

Juist vanwege die immense schade ziet Habib Nassar weinig heil in een vergaande dialoog met Assad: 'De EU heeft zich tot nog toe altijd op het standpunt gesteld de wederopbouw niet te steunen zolang er geen sprake is van een betekenisvolle politieke transitie. Dat is een erg wijze en politiek slimme positie. Volgens mij moet de internationale gemeenschap het regime onder druk blijven zetten door middel van internationale sancties. Bovendien moet de internationale gemeenschap het Assad-regime niet normaliseren en de situatie laten zoals die was voor 2011. Ook de Arabische Liga zou Syrië niet weer moeten toelaten, zolang er geen politieke transitie heeft plaatsgevonden.' Een dergelijke overgang moet volgens Nassar verder gaan dan Assad het veld te laten ruimen. 'Assad vervangen door een andere dictator of een ander regime dat doorgaat met geweld, mensenrechtenschendingen en misdaden tegen de eigen bevolking, zal niet voldoende verschil maken voor de Syriërs. Er zal een democratische transitie plaats moeten vinden.' ■

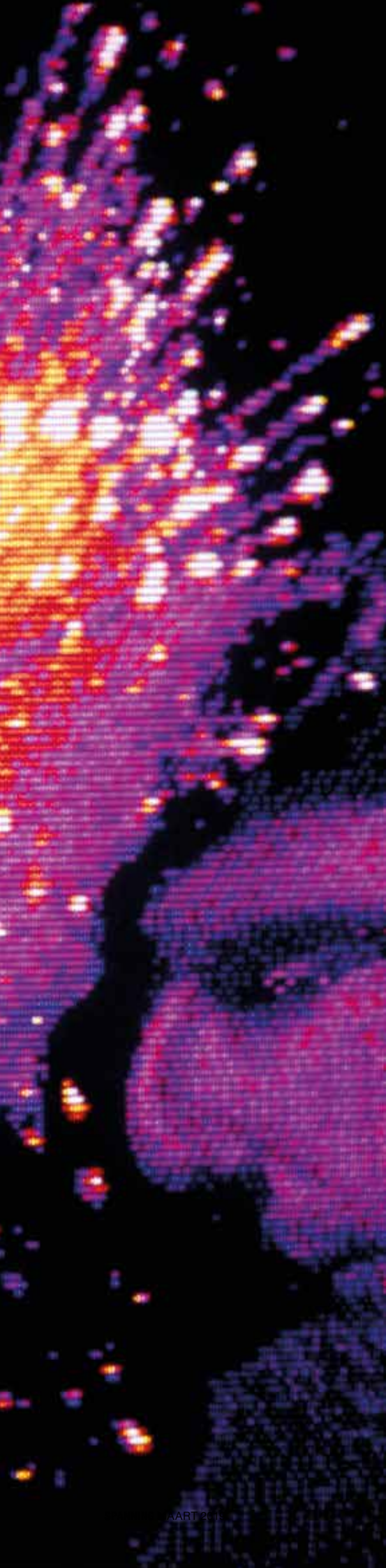

BOMMEN VAN NULLEN EN ENEN

Tekst: Bart Linssen Illustratie: Mehau Kulyk / ANP

Oorlog, protest en onderdrukking gaan steeds meer digitaal, leren twee voorbeelden uit Iran. Wapens van een ander regime kunnen nu uitgeschakeld worden vanachter de eigen computer. Het maatschappelijk verzet mobiliseert zich volop via sociale media, maar wordt al snel afgetroefd als regimes diezelfde media juist inzetten voor hun machtsbehoud. Het bij elkaar brengen van mensen blijft nodig, juist in digitale tijden.

Het is 2008 wanneer een groot aantal centrifuges, die de Iraanse overheid gebruikt om uranium gereed te maken voor gebruik, ineens op hol slaat. Tegen de tijd dat het virus helemaal onder controle is, zijn meer dan duizend centrifuges vernietigd. Pas in 2010 erkent de Iraanse president Ahmadinejad voor het eerst in het openbaar dat de centrifuges getroffen zijn door een geavanceerd computervirus, dat uiteindelijk door Iraanse experts is gedetecteerd en onschadelijk gemaakt. Op dat moment is het virus al ver verspreid buiten de Iraanse fabrieken en hebben cybersecuritybedrijven over de hele wereld door dat met name apparatuur van Siemens erdoor getroffen is.

INFILTRATIE EN SABOTAGE

Het computervirus, gericht op de Siemens-software waarmee de centrifuges in Iran worden aangestuurd, blijkt het werk van de Amerikaanse geheime dienst. Aldus wijlen dr. Albert Benschop, socioloog aan de Universiteit van Amsterdam, die op zijn website sociosite.org uitgebreid verslag deed van cyberoorlogen. Hij wees op anonieme bronnen binnen de regering-Obama, in de New York Times. Samen met de Israëliëse geheime dienst zou men in staat zijn geweest om de computers van Iran met het virus te besmetten. Journalisten van Wired ontdekten dat het virus via ingenieurs op het van internet afgesloten systeem terecht is gekomen. Zij zijn door het Iraanse regime ingeschakeld om de centrifuges te onderhouden, en hoogstwaarschijnlijk door de Israëliëse geheime dienst overgehaald om Iran tegen te werken. Ook de digitale oorlog kent zo zijn analoge kanten.

Stuxnet, zoals het virus is genoemd, is een van de bekendste digitale oorlogsdaden in de moderne geschiedenis, en zal waarschijnlijk de geschiedenis ingaan als het begin van een permanente cyberoorlog. Net als een conventionele oorlog, kan ook een cyberoorlog escaleren. Als reactie op Stuxnet is Iran namelijk ook

begonnen met het opbouwen van een cyberleger. Dit leidde in 2012 al tot cyberaanvallen op Aramco, het oliebedrijf van Saudi-Arabië, en op RasGas, het gasbedrijf uit Qatar, waarbij grote delen van hun data vernietigd werden. De komende jaren zullen staten hun digitale vuurkracht alleen maar vergroten. Uiteraard lopen de Verenigde Staten, die jaarlijks miljarden uitgeven aan hun nieuwe cyberleger in Fort Meade, daarin voorop.

TWITTER-REVOLUTIE?

Ook staatsveiligheid krijgt een andere invulling door technologische ontwikkeling. Iran ervoer dat de afgelopen jaren van buitenaf én van binnenuit. Tegelijkertijd met de hack van zijn uraniumsoftware, kreeg het regime, nog voor de Arabische Lente, te maken met protesten in eigen land waartoe werd opgeroepen via Twitter. Na de presidentsverkiezingen van 2009 trokken duizenden jongeren de straten op. Zij waren ervan overtuigd dat er fraude is gepleegd en eisten het vertrek van de nieuwe president, Ahmadinejad. Activisten hebben gewezen op de kracht van Twitter, dat hen in staat stelt om zich te organiseren. *"The revolution shall be twittered"*, aldus een journalist van The Atlantic.

De euforie van deze journalist is niet uitzonderlijk. Het is exemplarisch voor de manier waarop er in het Westen wordt gedacht over de democratie-brengende capaciteiten van sociale media, zo valt te lezen in *The Net Delusion* van zelfverklaard internet-realist Evgeny Morozov. Als voorbeeld wijst hij op een column in het rechtse Human Events, waarin wordt gesteld dat Twitter heeft bereikt "wat zowel de Verenigde Naties als de Europese Unie niet is gelukt", en waarin Twitter "een grote bedreiging voor het Iraanse regime" wordt genoemd en "een pro-vrijheidsbeweging aangemoedigd en georganiseerd door korte zinnestjes". Een oud-adviseur van de Amerikaanse overheid ging zelfs zover om voor te stellen dat Twitter de Nobelprijs voor de Vrede zou moeten krijgen.

>>>

PRIVACY EN ONDERDRUKKING

Is Twitter echt de grote brenger van vrijheid en democratie? Morozov ziet dat het ongetwijfeld wonderen kan doen voor wie duizenden mensen op de been wil brengen bij het organiseren van demonstraties. Ook informatie over misstanden, zoals politiegeweld, wordt sneller verspreid dan ooit. Maar dat is niet het hele verhaal. In zijn boek ziet Morozov tenminste vijf nadelen aan de digitalisering van verzet, die door optimisten vaak over het hoofd worden gezien. Dat de voordelen van Twitter en andere sociale media worden bejubeld is op zichzelf niet een probleem. Maar als dat betekent dat er te weinig aandacht is voor de schaduwkanten van diezelfde sociale media, kunnen beleidskeuzes van westerse overheden bijzonder slecht uitpakken voor de activisten die men zegt te willen helpen.

Allereerst bestaat er een neiging om protesten te overschatten. Morozov: 'Moeed Ahmad, directeur nieuwe media bij Al Jazeera, stelde dat een feitencheck tijdens de protesten slechts 60 actieve twittergebruikers in Teheran kon bevestigen.' Bedenk daarbij dat maar 0,027 procent van de Iraniërs tijdens de protesten een Twitteraccount had, en die Twitterrevolutie lijkt ineens erg ver weg. Morozov acht het dan ook waarschijnlijk dat de berichten vooral werden gedeeld door de diaspora, gevluchte Iraniërs in het buitenland. Op basis van de vele Twitterberichten kun je dus moeilijk inschatten hoe groot de Iraanse protesten waren.

Ten tweede worden de nadelen van het delen van informatie over demonstranten onderschat. Niet lang na de protesten deelde het Iraanse regime foto's en filmpjes van demonstranten, met de oproep aan loyalisten om de relschoppers te identificeren. Het is slechts een van de manieren waarop gedeelde gegevens tegen demonstranten kunnen werken. Ook wanneer je niet de straat op gaat om mee te demonstreren, loop je gevaar. Personen die zich meer op de achtergrond houden, kunnen door een kwaadaardig regime eenvoudig worden geïdentificeerd, wanneer zij

op Facebook bevriend blijken te zijn met enkele bekende activisten.

Ten derde, en zoals ook uit het vorige punt al bleek, zijn autoritaire regimes prima in staat om sociale media in hun voordeel te gebruiken. Ook wanneer regimes afhankelijk zijn van westerse bedrijven, zijn ze in staat hen te dwingen om mee te werken aan hun repressieve beleid. Morozov wijst op Nokia-Siemens, dat Iran hielp aan software om internetgebruikers in de gaten te houden. Toen het bedrijf hierop werd aangesproken, verweerde het zich door te stellen dat het deze software ook aan westerse overheden leverde, ook al hadden deze er mogelijk andere bedoelingen mee. En hoe groot de roep om internetvrijheid ook is, westerse landen vinden het over het algemeen wel prettig dat andere landen hun grip op internetgebruikers versterken, bijvoorbeeld om hackers aan te kunnen pakken.

Soms besluit een bedrijf achteraf toch af te zien van medewerking. Zo besloot Google eind 2018, na protesten van eigen medewerkers, toch maar niet mee te werken aan een gecensureerde zoekmachine in China. Of zo'n besluit voor de Chinezen veel uit gaat maken is nog maar de vraag. Grootmachten als China en Rusland zijn in staat om eigen softwaregiganten op te zetten (WeChat, Vkontakte). En anders zijn er altijd nog andere middelen. Zo krijgt het Iraanse regime het regelmatig voor elkaar om via zeggenschap over de internetproviders, grote delen van het internet te blokkeren. Of het waarschuwt Iraniërs door middel van sms'jes juist om bij de protesten weg te blijven, zoals in 2009 is gebeurd. Ook blijkt men snel tegengeluid te kunnen organiseren. Zo verschenen er op Twitter twee weken na de Iraanse protesten in 2009 opeens 200 keer zoveel positieve berichten over de regering.

Dit georganiseerde tegengeluid blijkt overigens lang niet altijd nodig. Het vierde nadeel dat vaak wordt onderschat is dat er niet alleen revolutionairen op het internet zitten. Ook loyalisten zijn goed vertegenwoordigd, en spenderen graag hun tijd aan het

verdedigen van het regime op blogs en sociale media. Gratis en voor niets; of voor weinig. Zo bestaat er in China een zogenaamde 'vijftig centsbeweging', genoemd naar wat een staatsgezinde reactie ongeveer oplevert.

ORGANISEREN BLIJFT NODIG

Tot slot, en dit is Morozov's grote angst, leidt een overschatting van de kracht van sociale media tot een verkeerde inzet van middelen. Neem de actie van een Amerikaanse ambtenaar, die Twitter vroeg om het geplande onderhoud dat gelijktijdig zou plaatsvinden met de Iraanse verkiezingen, uit te stellen. Dit werd wereldwijd geïnterpreteerd alsof Twitter "gevaarlijker was dan Lenin en Che Guevara samen", aldus Morozov. Het gevolg: Iraanse activisten op Twitter werden gevangengenomen of in de gaten gehouden, terwijl degenen die in het buitenland waren om een door de VS betaalde internettraining bij te wonen, plotseling het land niet meer in mochten. Als Twitter slechts een marginale rol heeft gespeeld bij de Iraanse protesten, dan is dit wel een erg hoge prijs.

De overmaat aan aandacht voor sociale media gaat bovendien ten koste van andere manieren van organiseren. Waarom zou je immers nog mensen mobiliseren in de echte wereld als het digitaal zoveel sneller gaat? Morozov verwijst naar de Facebookgroep *Red de kinderen in Afrika*, die 1,7 miljoen leden telt: "Het ziet er indrukwekkend uit (...) tot je erachter komt dat ze 12.000 dollar bij elkaar hebben gebracht – minder dan 1 cent per lid."

Een achterban mobiliseren heeft weinig zin als die vervolgens niets in beweging krijgt, zegt Morozov, of geen duidelijk doel of strategie heeft. Nieuwe, gedecentraliseerde, leiderloze structuren kunnen wel mensen op de been brengen, maar zijn daarmee nog geen relevante politieke speler. "Voor mij gaat het er in de democratische politiek uiteindelijk om dat iemand met vreedzame middelen de macht kan pakken en houden." ■

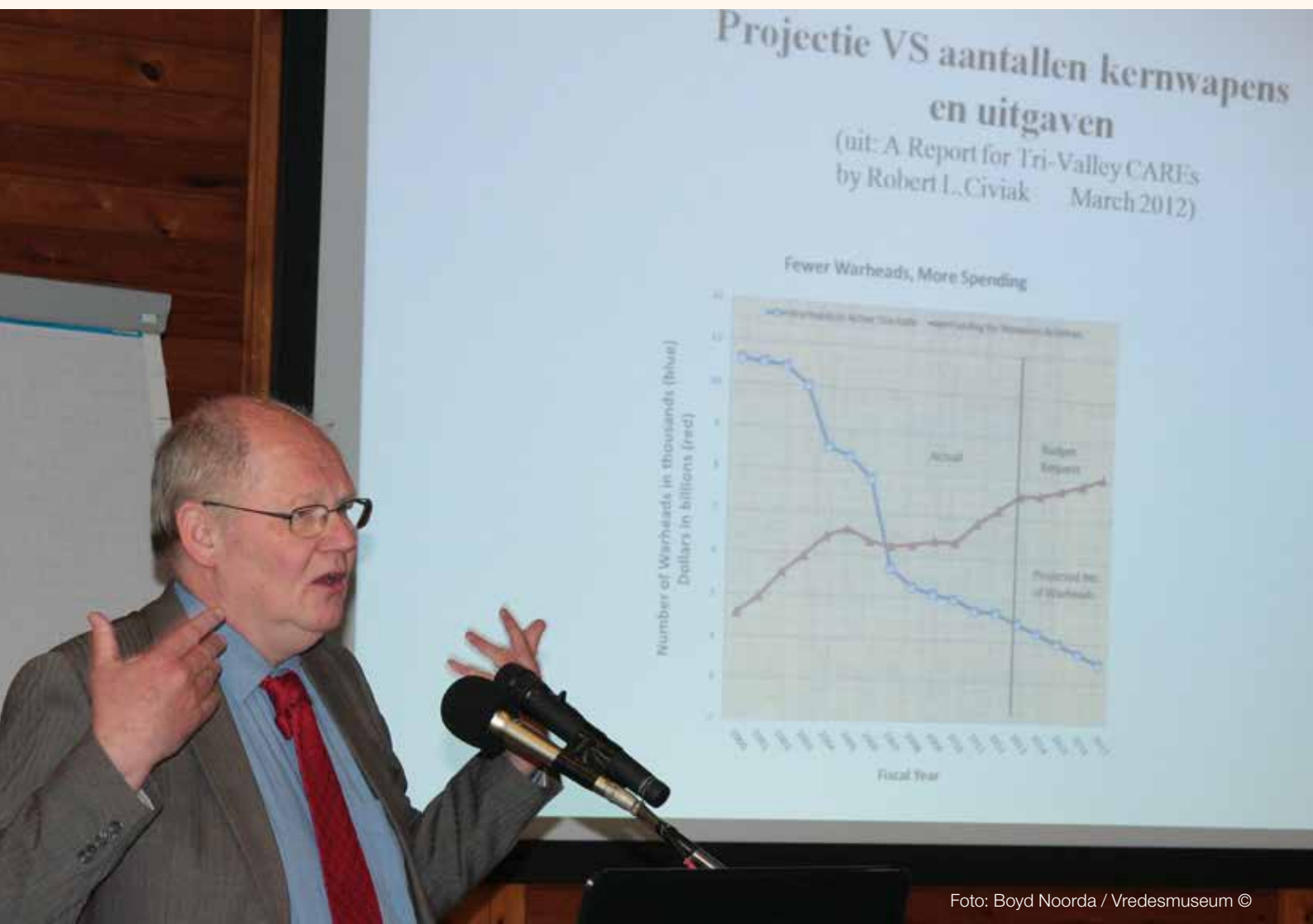

Foto: Boyd Noorda / Vredesmuseum ©

KAREL KOSTER: ‘WE MOETEN BESTUDEREN WAT WE BESTRIJDEN’

In 2015 overleed Karel Koster: antimilitarist, vredesactivist, onderzoeker, lobbyist tegen kernbewapening en wetenschappelijk medewerker SP.

Zijn motto, ‘We moeten bestuderen wat we bestrijden’, is de titel van een in februari verschenen boek over hem. Hierin zijn 50 artikelen van Karel opgenomen, over een breed spectrum aan onderwerpen. Van kernbewapening tot piraterij en van de NAVO tot de inval in Irak. Artikelen die nog verrassend actueel zijn.

Het boek is een uitgave van de SP in samenwerking met VD AMOK. Het is gratis te downloaden via de website karelkoster.org

Op deze website staan nog meer artikelen van Karel Koster, evenals een index van zijn omvangrijke archief en bibliotheek, die kunnen worden geraadpleegd bij VD AMOK in Utrecht.

Een afspraak voor inzage kan worden gemaakt via info@karelkoster.org

NAVO MOET ONDERGESCHIKT WORDEN AAN VN

Tekst: Guido van Leemput is fractiemedewerker Defensie voor de SP Foto: DPA / ANP

Nu de NAVO in verval is en een zelfstandige militaire EU-macht voorlopig ver weg lijkt, moet er gewerkt worden aan een nieuw bondgenootschap dat vrede en veiligheid mondiaal beter bewaakt en beschermt. Daarbij is een belangrijke rol weggelegd voor de Verenigde Naties (VN) en de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE).

Het *America First*-beleid van president Trump heeft grote gevolgen voor de internationale politiek. Trump heeft inmiddels meerdere keren binnenskamers geopperd om de NAVO te verlaten. Zover is het nog niet gekomen, maar tijdens de NAVO-top in Brussel in juli 2018 eiste hij wel dat de jaarlijkse inzet van NAVO-landen voor de defensiebegroting verdubbeld moest worden van 2 naar 4 procent van het bbp. Zijn hoofdargument voor deze stap is dat Amerika wordt leeggezogen door de rijke West-Europese leden.

De Amerikaanse muiterij is slechts één van de grote interne vraagstukken waar de NAVO mee kampt. De oorlog in Syrië heeft de Turkse positie ten opzichte van de NAVO en NAVO-lidstaten sterk verslechterd. Ook deze spanningen duiden op een crisis in de NAVO. Een crisis die nog vergroot wordt door de toenemende economische wereldmacht van China en de militaire dominantie van Rusland in de oorlog in Syrië. Grote vraag is of deze crisis voortduurt na Trump en of er een tijdperk na de NAVO zal komen.

WAARDEN OF BELANGEN

De voorstanders van de NAVO wijzen graag op de waarden die het bondgenootschap officieel vertegenwoordigt. Waarden die betrekking hebben op de beveiliging van de liberale rechtstaat. Landen als Rusland en China zouden zulke waarden niet hebben, want zij kennen autoritaire, staatskapitalistische systemen. Deze beschouwing van democratische waarden gaat echter volledig voorbij aan de belangen. Belangen in grondstoffen, goedkope arbeidskrachten, afzetmarkten en invloedssferen. Die belangen blijken in de gangbare buitenlandse politiek veel belangrijker

dan de waarden. De NAVO-landen zijn er nooit voor teruggedeeind om grondstoffen en invloedssferen met wapens te verkrijgen of te verdedigen. De ideologische waardenverdediging is in die zin te mager om serieus overeind te blijven. Het gaat om belangen en om de vraag of deze op geweldloze wijze kunnen worden gedeeld.

Voor de EU gelden dezelfde waarden als voor de NAVO, maar de EU beschikt in tegenstelling tot de NAVO niet over een serieus militair apparaat en nauwelijks over een buitenlandse politiek. De EU is ooit tot stand gekomen om een einde te maken aan de Frans-Duitse ervijandschap die leidde tot twee verschrikkelijke wereldoorlogen in de twintigste eeuw. Lange tijd leek er weinig aan de hand te zijn, maar de laatste jaren komt de EU-vriendschap steeds meer onder druk te staan. De militarisering van de EU lijkt het enige project te zijn voor de komende tien jaar dat de EU-leden dichter bij elkaar zou moeten brengen. Geen sociaal Europa, geen ecologische EU-politiek, geen EU die de tegenstellingen tussen zuid en noord en oost en west probeert te verkleinen. Nee, een militaire EU.

Net als de NAVO hecht de EU veel aan belangen. De EU is immers de erfgenaam van de oude West-Europese koloniale grootmachten. De EU-plannen die er nu liggen voor een militaire politiek, zijn er dan ook op gericht om de eigen belangen buiten het eigen grondgebied te verdedigen. Daarbij gaat het natuurlijk om grondstoffen en invloedssferen in de landen in Azië en Afrika die ooit gekoloniseerd waren door vooral de Fransen en de Britten.

EIGEN DEFENSIEPOLITIEK EU

Nu is er al langer een militarisering van de EU gaande. Sinds 2004 treedt Frontex, de Europese grens- en kustwacht, op bij de bewaking van de buitengrenzen. De organisatie heeft steeds meer militaire trekken gekregen en werkt aan de zuidgrens om het aantal vluchtelingen te beperken. Ook het budget van Frontex wordt fors verhoogd in de komende acht jaar. Met betrekking tot een militaire buitenlandse politiek heeft de EU in 2016 een eigen wereldwijde strategie opgesteld: *The EU Global Strategy*. De laatste anderhalf jaar regent het plannen om invulling te geven aan deze strategie voor een eigen buitenlandse en militaire politiek. Te denken valt aan het Europees Defensiefonds, de Europese Vredesfaciliteit en PESCO, dat staat voor permanente gestructureerde samenwerking. De nieuwe EU-plannen zijn gericht op de versterking van de wapenindustrie. Deze moeten ervoor zorgen dat met name de West-Europese wapenindustrieën hun invloedssferen en militaire belangen kunnen uitbreiden.

De nieuwe EU-plannen brengen echter drie problemen met zich mee. De EU is in de eerste plaats nooit als militaire macht bedoeld, maar als vredesproject na de Tweede Wereldoorlog. Ten tweede bestaat er binnen de EU grote verdeeldheid over de uitvoering van deze plannen. In de derde plaats zijn ze praktisch onuitvoerbaar.

De grote denktanks *International Institute for Strategic Studies* (IISS) en *Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik* (DGAP) hebben onlangs samen, in november 2018, een rapport uitgebracht over de stand van zaken van de Europese militaire politiek. Ze stellen dat de doelstellingen zoals die

◀ 7 december 1970. De Duitse bondskanselier Willy Brandt maakt een knieval bij het gettomonument in Warschau, Polen. Met zijn 'Ostpolitik' probeerde hij toenadering te zoeken tot de DDR en Oost-Europa.

in 2016 zijn geformuleerd in de Global Strategy voor 2030 niet kunnen worden gehaald. Dat betekent dat de EU, ondanks de miljarden die er in worden gestopt, geen autonome, zelfstandige, militaire EU-macht zal zijn in de komende tien tot twaalf jaar. Dit scenario houdt wel in dat er onder NAVO-leden een grote discussie zal losbarsten over de band met de VS, over de politieke betekenis van militarisering van de EU, en over de vergeefse kansen om – voorlopig – een alternatief voor de NAVO te zijn. Dat betekent ook dat er aanleiding is voor veel politieke spanningen. En dat de hoop op een nieuwe veiligheidsorganisatie die democratische waarden hoger in het vaandel heeft staan dan economische belangen klein is.

GROTE ROL VOOR VN EN OVSE

Precies tien jaar geleden bracht Spanning een nummer uit ter

gelegenheid van de zestigste verjaardag van de NAVO. In het hoofdartikel van dat themanummer pleitte SP-buitenlandwoordvoerder Harry van Bommel voor mondiale samenwerking om wereldwijd stabiliteit, vrede en veiligheid te bewaken en te beschermen. Het NAVO-bondgenootschap zou daartoe ondergeschikt moeten worden gemaakt aan de Verenigde Naties. De SP wilde ook toen al dat de NAVO de nucleaire doctrine liet varen, omdat deze niet bijdraagt aan het behoud en het bevorderen van vrede en veiligheid. Alle Amerikaanse kernwapens op ons grondgebied moesten retour gezonden worden. De afgelopen tien jaar hebben het plan voor mondiale samenwerking voor vrede en veiligheid niet dichterbij gebracht. Integendeel. Terwijl door de toenemende spanningen binnen de NAVO en tussen verschillende grootmachten

een wereldwijd vredessysteem juist meer dan ooit vereist is. Zo niet dan dreigt groot onheil. De samenwerking met grootmachten over de hele wereld moet gewaarborgd worden door, en vastgelegd worden in, afspraken in de VN. Dat moet beslist een hervormde VN zijn. In Europa zou de OVSE moeten gelden als basis voor versterkte samenwerking voor veiligheid. Hiertoe kunnen belangrijke stappen gezet worden die Europa veiliger maken. De uitbouw van de OVSE kan het gevolg zijn van een 'nieuwe Oostpolitiek' die nadrukkelijk zoekt naar een uitweg uit de spanningen met Rusland. Net als dat begin jaren zeventig het geval was, toen de West-Duitse regering onder leiding van de sociaaldemocraat Willy Brandt een gelijknamige politiek van ontspanning volgde ten aanzien van de Sovjet-Unie en de DDR. Politieke toenadering tot Rusland is van zeer groot belang en een nieuwe Oostpolitiek is hard nodig om vrede en veiligheid in Europa te waarborgen. Als actuele tussenstappen gelden daarbij gezamenlijke actie in alle kernwapenlanden in West-Europa om kernwapens van het grondgebied te verwijderen, een gezamenlijk streven om geen militaire oefeningen met kernwapens te houden, een einde aan de Nederlandse deelname aan de permanente NAVO-oorlog in Afghanistan, bevriezen van het aantal leden van de NAVO, en het niet voldoen aan de 2-procentsnorm voor defensie-uitgaven. Idealiter moet een grote internationale vredesbeweging de druk op dit programma bewerkstelligen, hoewel een dergelijke beweging nu nog ver weg lijkt. Met die druk moet een eroderende NAVO en een worstelende EU een alternatief worden geboden. ■

STERKE VREDESBEWEGING HARD NODIG

Tekst: Guido van Leemput Foto: Rob Bogaerts / wikipedia

Twee grote zorgen tekenen het huidige geopolitieke tijdperk, dat met de val van de Sovjet-Unie aan het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw begon. De permanente oorlog, die vooral in Azië en Afrika wordt gevoerd. En de blijvende noodzaak om een einde te maken aan kernbewapening. Nu het INF-verdrag wordt opgezegd moet de strijd tegen kernwapens weer met kracht worden opgenomen.

De periode na de ineenstorting van de Sovjet-Unie in 1991 kan als het interventietijdperk worden bestempeld. Een tijdperk dat met de Brits-Amerikaanse inval in Irak in maart 2003 een dramatisch dieptepunt bereikte. Deze invasie werd immers goedgepraat met keiharde leugens over massavernietigingswapens. De toen opgestane internationale vredesbeweging bracht wereldwijd maar liefst 15 miljoen mensen op de been. Toch bleek deze niet in staat om de oorlog in Irak af te wenden.

DEFENCE, DIPLOMACY & DEVELOPMENT

Vastgesteld moet worden dat belangrijke spelers in de maatschappij (zoals ontwikkelingsorganisaties en mensen-

rechtenverdedigers) en sommige linkse politieke partijen de laatste 25 jaar verstrikt zijn geraakt in het vraagstuk van permanente oorlog en het zogeheten 'humanitair interveniëren'. Zij waren (en zijn) ervan overtuigd dat je met behulp van een interventieleger en een in de kern imperialistische politiek, vrede en democratie kunt brengen in landen in vooral Azië en Afrika.

De afgelopen 25 jaar heeft het concept van 3D prominent ingang gevonden bij zowel links als rechts. 3D staat voor 'defensie, diplomatie en ontwikkeling' (development). In de praktijk bleek de d van defensie, dat wil zeggen interventiepolitiek, dominant te zijn. De verwarring is ontstaan door het geloof in ontwikkelingswerk als

onderdeel van interventiepolitiek. Ontwikkelingswerk in dienst van defensie is vooral een truc om interventiepolitiek makkelijker te maken. Het ontwikkelt geen economie in arme landen. De operaties in Kunduz en Uruzgan in Afghanistan, maar ook de VN-operatie Minusma in Mali hebben laten zien dat 3D gedoemd is te mislukken. Het wordt dan ook tijd om dit concept tot geschiedenis te verklaren.

RESPONSIBILITY TO PROTECT

Naast 3D werd er wereldwijd grote waarde gehecht aan het concept van *Responsibility to protect*, verantwoordelijkheid tot bescherming, vaak weergegeven als R2P. Dat is de internationaal goedgekeurde wijze

21 november 1981. Meer dan 400 duizend
◀ mensen demonstreren tegen de plaatsing
van NAVO-kruisraketten met een atoomtaak.

van militaire interventie om genocide te voorkomen. Het is hoe dan ook een enorm probleem dat staten of strijdgroepen bereid zijn over te gaan tot massamoord en verdrijving van delen van de bevolking, vaak in de eigen staat. De genocide in Rwanda in 1994 is daarvan een berucht voorbeeld, maar er zijn er vele. Daarom is R2P tot stand gekomen: om militair in te grijpen als het hard nodig is. Het probleem is echter dat uitvoerende staten nooit zonder eigen belang aan een dergelijke interventie beginnen en dat dergelijke interventies om het goede te doen, verstrekkende gevolgen kunnen hebben.

De discussie hierover leidde ten tijde van de burgeroorlog in Libië in maart 2011 tot resolutie 1973 in de Veiligheidsraad van de VN. De Veiligheidsraad gaf toestemming aan de VS en andere NAVO-landen om de bevolking van de opstandige en belegerde Libische stad Benghazi te beschermen tegen de regering van de Libische dictator Kadhafi. Rusland en China onthielden zich van stemming. Zij gaven het concept van Responsibility to protect een kans. Maar toen de Amerikaanse marine een dagenlang bombardement met raketten begon op regeringsgetrouwe steden in Libië, lieten Rusland en China weten nooit meer een operatie onder een dergelijke noemer te zullen billijken. Daarmee was aan dit kwetsbare concept feitelijk een einde gekomen. De les van de afgelopen 25 jaar is dat zowel het 3D-concept als R2P onvruchtbaar is gebleken om mensenrechten en internationale solidariteit te koppelen aan oorlog. Het heeft slechts geleid tot meer oorlogen die ook nog eens eindeloos voortduren.

NIEUWE WAPENWEDLOOP

Toen de VS en de Sovjet-Unie in 1987 het ontwapeningsverdrag INF sloten, betekende dat een voorlopig einde aan de nucleaire spanningen in

Europa. Kernwapens voor de middel-lange afstand werden aan banden gelegd. Dit verdrag had een voorgeschiedenis. Vanaf begin jaren tachtig werden overal in Europa massademonstraties tegen de plaatsing van kernwapens gehouden. Ook in Nederland gingen tot tweemaal toe honderdduizenden mensen de straat op. De vredesbeweging uit die jaren, die nog voortleeft in de collectieve herinnering, kwam voort uit de anti-atoomwapenbeweging in Groot-Britannië. Deze werd in de jaren vijftig tot leven gewekt door de Paasmarsen bij de militaire basis in Aldermaston. De anti-atoomwapenbeweging pleitte ervoor om een einde te maken aan de kernwapenwedloop die de Koude Oorlog voor een belangrijk deel tekende. De campagne 'Alle Kernwapens de wereld uit, om te beginnen uit Nederland' die het Interkerkelijk Vredesberaad in 1977 startte, was een enorm succes. In de zin dat zij een alomvattende discussie op gang bracht over kernwapens en hoe daarvan af te geraken. De campagne kreeg wereldwijd een ideologische basis door de Britse historicus E.P. Thompson. In zijn *Notes on Exterminism: The Last Stage of Civilization* legde hij de nadruk op het post-imperialistische karakter van kernwapens. Daarmee bedoelde hij dat het kernwapen als het ware autonoom was geworden en de machthebbers boven het hoofd was gegroeid. Dat wapen dreigde iedereen te vernietigen, ongeacht het maatschappelijk systeem waarin de mens – toevallig – leefde. Daarbij ging het niet alleen om moedwillig gebruik, maar ook om misverstanden en ongelukken die konden leiden tot de (totale) vernietiging van de mensheid. Dit inzicht maakte het gemakkelijker om uit het Koude Oorlog-raamwerk te stappen en een wereldwijde doorbraak van de vredesbeweging te bewerkstelligen. Die vredesbeweging verloor uiteindelijk de wind uit de zeilen met het INF-verdrag. Oorlogen bleven, maar het acute kernwapengevaar in Europa raakte op de achtergrond. Met het opzeggen van het INF-verdrag door de VS en Rusland dreigt een nieuwe Koude Oorlog en moeten we opnieuw beginnen met het mobiliseren van mensen tegen het dreigende nucleaire gevaar.

EFFECTIEVE VREDESBEWEGING

De inzichten van Thompson, om een van iedere regerings- of grootmacht-politiek onafhankelijke vredesbeweging op te zetten, blijven geldig. Ze zijn met de onbekende gevolgen van de klimaatverandering zelfs actueler dan ooit. De natuur begint zich immers steeds meer tegen de mensheid te keren. Dat leidt tot klimaatrampen, zoals overstromingen en droogte, die weer leiden tot veiligheidsproblemen en tot herleving van het vraagstuk van R2P, verantwoordelijkheid tot bescherming. Klimaatverandering veroorzaakt ook nieuwe imperiale avonturen van grootmachten die denken makkelijker bij grondstoffen te komen, al dan niet onder smeltende ijskappen. Om tot een programma voor een onafhankelijke vredesbeweging te komen is ten minste een aantal stappen nodig.

- Een oproep tot onmiddellijke beëindiging van de Nederlandse bijdrage aan de permanente oorlog.
- Druk opbouwen tegen kernwapens in Nederland, in Europa en in de rest van de wereld.
- Samen met mensenrechtenorganisaties een werkprogramma vaststellen, waar ook de opvang van oorlogsvluchtelingen onderdeel van is.
- Samenwerken met milieuorganisaties in de strijd tegen klimaatrampen en neokoloniaal optreden om grondstoffen te vergaren.

We hoeven niet op nul te beginnen, want de infrastructuur voor een nieuwe Nederlandse vredesbeweging is er. We hebben tal van vredesorganisaties, die voor een deel hun wortels hebben in de vredesbeweging van de jaren tachtig. Denk aan Pax, maar ook aan allerlei kleine anti-oorlogsgroepen in steden en enkele klassieke pacifistische verenigingen. In het licht van de nieuwe wapenwedloop na het INF-verdrag is het hoog tijd om de koppen bij elkaar te steken en de vleugels uit te slaan. De taken zijn niet gering, zelfs groter dan in de jaren tachtig. Het heeft zeker zin om terug te kijken op de ervaringen van de laatste decennia, maar het is vooral zaak om snel en gezamenlijk een effectieve vredesbeweging op te bouwen tegen kernbepapening en permanente oorlog. ■

PERMANENTE OORLOG SCHREEUWT OM EEN EINDE

Tekst: Saded Karabulut en Jip van Dort zijn Kamerlid en fractiemedewerker Buitenlandse Zaken voor de SP

Nederland steunt sinds 2001 allerlei interventie-oorlogen in het Midden-Oosten en elders. Die worden onder leiding van de VS gevoerd om, naar eigen zeggen, het wereldwijde terrorisme te verslaan. Het begon in Afghanistan, waar ook na ruim zeventien jaar vechten nog geen einde van het conflict in zicht is.

In Afghanistan zijn, sinds de inval van de Verenigde Staten in 2001, de Taliban en andere gewapende groepen alleen maar sterker geworden en plegen ze steeds meer aanslagen. Het kabinet-Rutte III stuurde vorig jaar, na verzoek daartoe van president Trump, extra militairen naar het land. Die blijven er tot ten minste eind 2021. Wie kijkt naar doelen en resultaten, de honderden miljarden euro's die door de NAVO-landen aan deze oorlog zijn uitgegeven en de miljoenen vluchtelingen en doden die er een gevolg van zijn, vraagt zich af wat het kabinet bezielt om deze oorlog zonder einde te blijven steunen.

In Irak wordt sinds 2003 oorlog gevoerd, met een onderbreking van een paar jaar. Wat begon met leugens over de aanwezigheid van massavernietigingswapens en banden van dictator Saddam Hoessein met Al Qaida, culmineerde in 2014 in de snelle opmars van Islamitische Staat (IS). Opnieuw werd gereageerd met westerse bombardementen op Irak; en later ook op Syrië, waar IS ook voet aan de grond kreeg. In Irak zijn eveneens Nederlandse militairen gestationeerd.

Net als in Afghanistan lijkt in Irak voorlopig geen einde te komen aan het conflict. Het land blijft erg instabiel. Minderheden worden er gemarginaliseerd en onderdrukt, waardoor de voedingsbodem voor terrorisme volop aanwezig blijft. Ondanks deze povere resultaten blijven westerse landen naar het oorlogsinstrument grijpen om, naar eigen zeggen, het terrorisme te verslaan en stabiliteit te brengen. Dat gebeurt ook in landen als Jemen, Pakistan, Somalië en Libië, waar de VS geregeld drone-aanvallen uitvoeren.

Na zeventien jaar oorlog moeten we vaststellen dat terrorisme en de dreiging daarvan enorm zijn toegenomen. Op basis van cijfers van een Amerikaanse universiteit en de federale overheid, berekende het Amerikaanse Cato Institute dat er in het jaar 2000 dertien door islamisme geïnspireerde buitenlandse terroristische organisaties waren en in 2015 44. In 2000 beschikten die dertien organisaties over iets meer dan 32.000 strijders, terwijl dat aantal in 2015 was opgelopen tot bijna 110.000. Wereldwijd is het aantal aanslagen acht keer groter geworden: bijna 15.000.

Ook Europa kreeg met meer terrorisme te maken. Onder andere Frankrijk, Groot-Brittannië, Duitsland, België, Spanje en Nederland zijn sinds 2001 geconfronteerd met bloedige aanslagen, niet zelden gepleegd door jongeren van eigen bodem. De spanning tussen verschillende bevolkingsgroepen is in snel tempo gegroeid. Buitenlandpolitiek is meer en meer binnenlandpolitiek geworden. De gegroeide onveiligheid in binnen- en buitenland zou de (inter)nationale leiders aan het denken moeten zetten over de door hen gekozen veiligheidsstrategie.

Er is gekozen voor oneindige oorlog, waarin leiders beloven het terrorisme te verslaan door inzet van de krijgsmacht. Ondanks de ineenstorting van het kalifaat van IS en de dood van Osama bin Laden moet geconcludeerd worden dat die aanpak faliekant mislukt is.

Niet alleen is er sinds 2001 veel meer terrorisme en terroristische dreiging, uit naam van de strijd tegen terreur is er door de VS en zijn bondgenoten ook op immense schaal dood en verderf gezaaid. Meer dan een miljoen mensen zijn gedood, miljoenen sloegen op de vlucht en steden

raakten verwoest. Verder zijn er morele grenzen overschreden. Zo is er gemarteld, in de gevangenis van Guantánamo Bay en op andere plaatsen. Ook is het internationaal recht geweld aangedaan, onder andere door de illegale en door Nederland gesteunde inval in Irak in 2003.

Het is onmiskenbaar dat juist de militaire aanpak van terrorisme een belangrijke verklaring is voor de averechtse resultaten. De bizarre realiteit is dat de 'oorlog tegen het terrorisme' zichzelf voedt. Door onbezonnen militaire interventies veranderen landen waar jihadisten eerder niet of nauwelijks voet aan de grond hadden, nu in veilige havens voor hen. En elke aanval met een drone of F-16 waarbij burgerslachtoffers vallen – en dat zijn er veel – motiveert een volgende generatie jongeren om de wapens tegen het Westen op te nemen. Dat is ook exact

Illustratie: Len Munnik ©

De enige winnaars van deze eindeloze oorlog zijn de militaire industrie en enkele oliegi-giganten

wat westerse inlichtingendiensten al jaren concluderen.

Aanslagen die volgen, vooral die tegen het Westen, worden vervolgens door voorstanders van eindeloze oorlogvoering aangewend om de strijd voort te zetten en te intensiveren. Zij willen nog meer bombarderen en nog meer militairen aan gevaar blootstellen. Het is een even zinloze als vicieuze cirkel.

Als we doorgaan op deze ingeslagen weg betekent dat oorlog zonder einde, oftewel een permanente oorlog. Behalve de militaire industrie en enkele oliegi-giganten die zich in Irak na 2003 flink verrijkt hebben, kent die

strijd enkel verliezers. Daarom moet die beëindigd worden. Deze waanzin moet stoppen.

De vraag hoe het dan wél moet, is niet makkelijk te beantwoorden. Maar zeker is dat wanneer westerse landen niet langer onschuldige slachtoffers maken in het Midden-Oosten en elders, jihadistische organisaties hun belangrijkste argument om aanslagplegers te werven wordt ontnomen.

Daarmee zal de terroristische dreiging tegen het Westen niet ineens van de aardbodem zijn verdwenen. Militair ingrijpen heeft hele generaties – in het Midden-Oosten en elders – van het Westen vervreemd. Dat geldt

ook voor bepaalde groepen in de Nederlandse samenleving, en sommige individuen zijn bereid tot onacceptabel handelen.

Daar moet natuurlijk tegen opgetreden worden. Dat is vooral een binnenlandse aangelegenheid. Voor effectieve deradicaliseringsprogramma's en voor de politie en geheime dienst is voldoende financiering nodig. Belangrijk is ook dat het buitensluiten van migrantengemeenschappen en discriminatie en racisme effectief bestreden worden, want ook dat zijn factoren die een voedingsbodem voor terrorisme vormen. Tegelijk is van belang dat onwenselijke financiering uit onder andere Saudi-Arabië waarmee radicaal, onverdraagzaam gedachtegoed wordt verspreid aan banden wordt gelegd. Dat gaat jaarlijks om miljarden euro's.

Na zeventien jaar oorlog zonder resultaat is het vooral van groot belang dat de rol van de krijgsmacht in het buitenlandbeleid stevig wordt teruggedrongen. Het is bizar dat westerse beleidsmakers de overtuiging hebben gehad met militaire middelen complexe problemen in verre landen, zoals terrorisme en dictatuur, effectief aan te kunnen pakken. Terwijl de maakbaarheid van de eigen samenleving met de opkomst van het neoliberale denken in het laatste kwart van de vorige eeuw in het Westen werd losgelaten, werd in diezelfde maakbaarheid van landen als Afghanistan en Irak wel geloofd. *Nation-building*' werd dat genoemd. Die gedachte moet men laten varen.

Dit moet gevolgen hebben voor de organisatie van de krijgsmacht. De resultaten van de permanente oorlog bieden geen rechtvaardiging voor een leger dat ver van huis en in het hoogste geweldsspectrum op kan treden – waar nu aan vastgehouden wordt, onder andere door de aanschaf van JSF-gevechtswliegtuigen. Een (stevige) verhoging van het budget voor defensie, waar brede politieke consensus over is, wordt er evenmin door gerechtvaardigd. Terrorismen laat zich niet wegbombarderen. Het voedt zich juist met oorlogsgeweld.

>>>

Tegelijk met het terugdringen van de overtuiging dat militaire interventie ingewikkelde problemen aan de andere kant van de wereld kan oplossen, moet er een herwaardering komen van diplomatie. De geschiedenis onthult haar alternatieve verloop niet, maar wat zou er zijn gebeurd als de wapeninspecteurs van de VN begin 2003 in Irak meer tijd hadden gekregen om vast te stellen dat het land niet over massavernietigingswapens beschikte? Was Irak dan niet op illegale wijze binnengevallen? Zouden meer dan een miljoen doden de mensheid bespaard zijn gebleven? Zou IS niet zijn ontstaan? Zouden gruwelijke aanslagen in Europa achterwege zijn gebleven? Zouden er minder vluchtelingen naar Europa zijn gekomen?

Uit dit alles volgt dat de VN versterkt moet worden. De oorlog tegen Irak, waar zonder VN-mandaat werd opgetreden, en de NAVO-oorlog in Libië, waar een VN-mandaat voor burgerbescherming werd misbruikt voor 'regime change', hebben de VN grote schade toegebracht. Recenter illegaal militair optreden, bijvoorbeeld van Turkije in het noorden van Syrië vanaf januari 2018 en de Amerikaans-Frans-Britse aanval op datzelfde land een paar maanden later, tonen aan dat cruciale principes van de VN nog altijd onder grote druk staan. Elke vorm van illegaal optreden buiten de VN om moet voorkomen worden.

In plaats van aan meer geweld hebben de landen waar de VS en hun bondgenoten de afgelopen jaren de ene na de andere luchtaanval hebben

uitgevoerd, vooral behoefte aan humanitaire hulp. Geen bommen maar brood. Het is onacceptabel en hypocriet dat 'coalities van bereidwilligen' bereid zijn biljoenen dollars – dat is met twaalf nullen – te besteden aan zinloze oorlogvoering, maar dat keer op keer onvoldoende tegemoet wordt gekomen aan hulpverzoeken van de VN. Die verzoeken bedragen slechts een fractie van de kosten van de 'War on Terror'.

Wederopbouw kan ook een belangrijk middel zijn tegen jihadistische groepen. Neem Irak. Het Iraakse leger en daaraan loyale milities hebben met omvangrijke westerse steun grote delen van het gebied waar IS de touwtjes in handen had tot puin gebombardeerd. Vele honderdduizenden mensen zijn vanwege dit geweld gevlucht en verblijven nu in kampen voor ontheemden. Dat zijn in belangrijke mate mensen met een soennitische achtergrond – de religieuze stroming waarbinnen IS eerder vele duizenden strijders rekruteerde. Als de positie van de soennitische gemeenschap in Irak niet verbetert, kan dat in de toekomst voor nieuwe problemen zorgen. Daarvoor is wederopbouw cruciaal. Daarnaast zijn inclusief politiek bestuur nodig, respect voor mensenrechten en, op een ander niveau, het terugdringen van armoede en ongelijkheid.

Aan extra wapens is al evenmin behoefte als aan bommen. In een land als Syrië, waar tijdens de gruwelijke strijd sinds 2011 al meer dan een half miljoen mensen

omkwamen en miljoenen op de vlucht sloegen, is aan zo'n beetje alles een gebrek, van schoon drinkwater tot medische voorzieningen. Maar aan één ding is nadrukkelijk geen gebrek: wapens. Nog meer wapens, of die nou van Rusland of Iran komen of van de VS en landen als Turkije en Saudi-Arabië, betekent nog meer geweld.

Het is in deze context bizar dat Nederland jarenlang militair materieel naar oppositiegroepen in Syrië heeft gestuurd, waarover de Tweede Kamer ook nog eens is voorgelogen. Eufemistisch werd dit 'niet-letale steun' genoemd. Als Syrische burgers en burgers in andere, door gewapend conflict verscheurde landen ergens behoefte aan hebben, is het wel aan minder militair materieel en aan een wapenembargo. Wie conflicten van buitenaf voedt met wapentuig, verlengt deze doorgaans.

De vluchtelingencrisis, die door westers ingrijpen in de regio is verergerd, vraagt ook om een serieuze aanpak. Zo'n zeventig miljoen mensen die wereldwijd op de vlucht zijn, worden in overgrote mate in de regio zelf opgevangen. Kampen barsten uit hun voegen. Een land als Libanon, waar maar liefst een op de drie inwoners vluchteling is, kan niet nog meer dragen. Daarom moet het Westen zijn verantwoordelijkheid nemen en oorlogsvluchtelingen opnemen en opvang ter plaatse ruimhartig financieren.

Na zeventien jaar oorlog moet het roer drastisch om. Het is tijd voor vrede. Of, zodat president Trump de boodschap ook begrijpt: 'Make peace great again!'

Dit is een sterk ingekorte bewerking van het pamflet *Permanente oorlog: Waarom de Oorlog tegen het Terrorisme beëindigd moet worden*, dat in juni 2018 verscheen. Het is in zijn geheel te lezen via doemee.sp.nl/files/WEB-PO-SP062018.pdf.

Wil je meer weten? Ga dan naar sp.nl/internationaal en schrijf je in voor onze nieuwsbrief. Hierin lees je aan welke acties of discussie-avonden je mee kunt doen.

VREDESDAG 2019
13 april 2019

Op zaterdag 13 april organiseert de SP de Vredesdag in Amsterdam. Sprekers zijn onder anderen Ludo de Brabander, Sadet Karabulut, journalist en schrijfster Bette Dam en diverse activisten. Aanmelden kan via vredesdag.nl